

RAPPORT 2023

MUVAH

PANDEMINS KORTSIKTIGA OCH LÅNGSIKTIGA EFFEKTER FÖR UNGA

– ETT FÖRSÖRJNINGSPERSPEKTIV
MED SÄRSKILT FOKUS PÅ UNGA
VUXNA I MALMÖ

MUVAH - MALMÖUNGDOMARS VÄG
TILL ARBETE GENOM HÖGRE UTBILDNING

MUVAH

RAPPORT 2023

PANDEMINS KORTSIKTIGA OCH LÅNGSIKTIGA EFFEKTER FÖR UNGA

– ETT FÖRSÖRJNINGSPERSPEKTIV
MED SÄRSKILT FOKUS PÅ UNGA
VUXNA I MALMÖ

Rapporten riktar sig till politiker, beslutsfattare och verksamma inom utbildningsväsendet, men även till alla som har ett intresse av att skapa goda och välgrundade förutsättningar för barns och ungas framtid.

FÖRORD

Malmöungdomars väg till arbete genom högre utbildning (Muvah) är en unik kunskapsallians mellan Malmö stad och Malmö universitet. Muvah har sedan starten 2014 spelat en viktig roll för förståelsen av ungdomars vägar från studier till etablering på arbetsmarknaden genom kartläggningar av hela årskullar, kopplat till en rad bakgrundsvariabler.

Målet med kunskapsalliansen är bland annat att öka förståelsen av utbildningsvalen hos Malmös unga, öka Malmöungdomars inträde på arbetsmarknaden samt att få fler ungdomar från underrepresenterade grupper inom akademien att välja högre utbildning. För att kunna nå dessa mål krävs samarbete, kunskap, forskning och handling.

Muvah vilar på en samverkan där gemensamt framtagna problemformuleringar utgör basen för vårt gemensamma utvecklingsarbete och forskning. Verksamhetsutveckling som vilar på vetenskaplig grund med utgångspunkt i Malmöungdomars situation skapar ökade möjligheter till mer långsiktiga och hållbara förutsättningar för Malmös unga.

Rapporten *Vägar till arbetslivet via grundläggande och högre utbildning i Malmö – en bred kartläggning och uppföljning av två elevkullar* (Muvah, 2021) har fått stort genomslag såväl i de egna organisationerna som medialt samt politiskt, både på ett lokalt och nationellt plan. Det har lett till många värdefulla samtal och samarbeten i olika seminarier, konferenser och dialogträffar.

I årets rapport, författad av professor Jonas Olofsson, står pandemins återverkningar på ungas etablerings- och försörjningsvillkor i fokus. Rapporten följer upp två elevkullar från Malmös grundskolor år 2008, som var 22 och 27 år vid uppföljningen. Hur påverkade krisen i pandemins spår individernas förutsättningar kopplat till utbildning, arbete och egenförsörjning? Hur kan de omedelbara effekterna av pandemin ses i ljuset av skillnader i ungas etablerings- och försörjningsvillkor utifrån utbildning och socioekonomiska bakgrundsförhållanden? Resultatet utgör ett gediget underlag för insatser och prioriteringar i både Malmö stad och på Malmö universitet samt ger stöd till vilka utvecklingsområden vi har att arbeta med.

Vår förhoppning är att rapporten, tillsammans med tidigare och framtida Muvah-rapporter, ska utgöra kvalitativa underlag för fördjupad samverkan, välgrundade beslut och vidare utvecklingsarbete. De ska vara en självklar källa att söka kunskap i för att utveckla forskningen och underlätta Malmös ungas väg till försörjning. Samhällsutmaningar tar vi oss bäst an tillsammans!

31 januari 2023

Muvahs styrgrupp genom

Anneli Schwartz,
Gymnasie- och vuxenutbildningsdirektör, Malmö stad (ordförande)

Mats Edenius,
Prorektor, Malmö universitet (vice ordförande)

KORT SAMMANFATTNING

Inom ramen för kunskapsalliansen Malmöungdomars vägar till arbetslivet via högre utbildning (Muvah) genomför Malmö universitet och Malmö stad återkommande uppföljningar av ungas villkor. I årets rapport står pandemins återverkningar på ungas etablerings- och försörjningsvillkor i fokus. Rapporten ger inledningsvis en översikt av studier om coronakrisens återverkningar på internationell och nationell nivå. Därefter ges en bild av hur unga vuxna påverkades i Malmö. Det sistnämnda sker via en uppföljning av en årskull som var 22 år när pandemin slog till våren 2020 och gick i fjärde klass i någon av grundskolorna i Malmö år 2008.

Rapporten belyser också villkoren för en något äldre årskull, de som var 27 år när coronakrisen bröt ut och som gick i nionde klass i någon av grundskolorna i Malmö år 2008. Den sistnämnda gruppen hade kommit längre i etableringsprocessen, såväl i relation till högre utbildning som till arbetsmarknaden. Jämförelserna mellan årskullarna gör det möjligt att studera hur unga i olika övergångsfaser till vuxenlivet påverkades under pandemins första år. Men de gör det också möjligt att skilja kortsiktiga effekter från mer långsiktiga problem i övergångsprocessen.

En omedelbar iakttagelse är att coronakrisen inte drabbade alla på samma sätt. Utmaningarna kopplat till arbete och försörjning var störst bland unga med låg utbildning och från mindre gynnade socioekonomiska förhållanden. Bakgrundsfaktorer som föräldrarnas sysselsättningsstatus hade stor betydelse. De som inte fullföljt en utbildning på gymnasienivå och som hade varit svagt förankrade på arbetsmarknaden året före pandemin slog till löpande mycket stora risker att påverkas negativt.

Uppföljningen av 22-åringarna talar för att det finns många individer i årskullen med överrisker för varaktigt prekära sociala förhållanden. Den bilden förstärks när vi följer upp den fem år äldre årskullen. Uppföljningen av gruppens status visade att av de som tillhörde UVAS 2015 var det ett betydande antal som fortfarande gjorde det 2020. Tre faktorer framstår som utslagsgivande för att förklara detta mönster av varaktig social utsatthet: föräldrarnas sysselsättningsstatus, utländsk bakgrund och ej fullföljd grundläggande utbildning. Bland dessa faktorer är ej fullföljd utbildning mest utslagsgivande.

Även om antalet med låga inkomster eller med arbetslöshetsersättning ökade bland 27-åringarna, framstår inte de negativa effekterna som lika påtagliga som för den fem år yngre årskullen. Det som framträder är i stället att det finns en betydande grupp unga vuxna med utsatta sociala villkor vars förhållanden inte tycks påverkas i större utsträckning av konjunktorellt betingade förändringar på arbetsmarknaden. Utanförskapet och den sociala sårbarheten består. Grundproblemet hänger samman med att individerna inte kommit över de utbildningströsklar som gäller på arbetsmarknaden. Det sistnämnda har också betydelse när vi diskuterar coronakrisens effekter. Det riktigt allvarliga på längre sikt är om krisen har bidragit till att förstärka utanförskapet och den sociala sårbarheten hos unga som redan hade mindre gynnsamma förutsättningar att klara etableringen på arbetsmarknaden.

Jag riktar ett särskilt tack till Eskil Wadensjö och Jakob Tornberg för värdefulla synpunkter i arbetet med framtagandet av rapporten.

31 januari 2023

Jonas Olofsson,
Professor, Fakulteten för hälsa och samhälle, Malmö universitet

Tryck Exakta Print AB
Tryckort Malmö 2023
Författare Professor Jonas Olofsson
Grafisk form och layout Li Herrström | herrstrom.se
Produktion Malmö universitet och Herrström Grafisk Formgivning
Foto Anna Wahlgren, Leif Johansson och Adobe Stock

INNEHÅLL

INLEDNING	1
PANDEMIN OCH UNGAS VILLKOR PÅ ARBETSMARKNADEN –	
EN BAKGRUND	5
De omedelbara följdverkningarna på arbetsmarknaden.	6
Konsekvenser för unga	7
Lågutbildade unga särskilt utsatta	9
Långsiktiga effekter av arbetslöshet	11
En avslutande reflektion	
– lärande för delaktighet och inkludering på arbetsmarknaden.	13
PANDEMINS EFFEKTER FÖR UNGA VUXNA I MALMÖ –	
EN UPPFÖLJNING	17
Fjärdeklassarna från 2008	
– en övergripande presentation av årskullens sammansättning	19
Sysselsättnings- och försörjningseffekterna under det första pandemiåret	
– den övergripande bilden	24
Faktorer som påverkade risken för att tillhöra UVAS-gruppen 2020	27
Den samlade bilden av riskfaktorerna för att tillhöra UVAS-gruppen år 2020.	33
UVAS, arbetslöshetsersättning och andra sociala ersättningar 2020	35
Ett ökat utbildningsdeltagande dämpade inflödet i UVAS 2020	38
Erfarenheter av vuxenutbildning	38
Erfarenheter av eftergymnasial utbildning	42
Niondeklassarna från 2008 – om varaktig social utsatthet	44
Coronakrisens effekter för niondeklassarna från 2008	45
Varaktig social utsatthet bland niondeklassarna från 2008.	46
SLUTSATSER OCH REFLEKTIONER	51
Två huvudsakliga slutsatser	53
Avslutande reflektioner.	54
Begreppsdefinitioner	59
REFERENSER	61
APPENDIX	63
Några metodfrågor – om tolkningen av odds och sannolikheter	63

1 INLEDNING

Pandemins kortsiktiga och långsiktiga effekter – ett försörjningsperspektiv med särskilt fokus på unga vuxna i Malmö

Inom ramen för kunskapsalliansen Malmöungdomars vägar till arbetslivet via högre utbildning (Muvah) genomför Malmö universitet och Malmö stad återkommande uppföljningar av ungas villkor.¹ I årets rapport står pandemins återverkningar på ungas etablerings- och försörjningsvillkor i fokus. Uppföljningsstudierna inom Muvah baseras på en databas med årliga uppgifter om samtliga individer som gick i Malmös grundskolor år 2008. Ungdomarna och deras föräldrar kan följas från 2008 till och med 2020. Uppgifterna i databasen handlar om utbildningsvägar, utbildningsresultat, etableringsförhållanden på arbetsmarknaden, förvärvsinkomster och sociala ersättningar och bidrag.

1 För mer information, se Muvah:s hemsida: mau.se/muvah.

Rapporten ger inledningsvis en översikt av studier om coronakrisens återverkningar på internationell och nationell nivå. Den ger också en bild av hur unga vuxna påverkades i Malmö. Det sistnämnda sker via en uppföljning av en årskull som var 22 år när pandemin slog till våren 2020. Det handlar alltså om unga som befann sig mitt uppe i övergången från utbildning till arbetsliv. De individer som omfattas av uppföljningen gick i fjärde klass i någon av grundskolorna i Malmö år 2008. Rapporten belyser också villkoren för en något äldre årskull, de som var 27 år när coronakrisen bröt ut och som gick i nionde klass i någon av grundskolorna i Malmö år 2008. Den sistnämnda gruppen hade kommit betydligt längre i etableringsprocessen, såväl i relation till högre utbildning som till arbetsmarknaden. Jämförelserna mellan årskullarna gör det möjligt att studera hur unga i olika övergångsfaser till vuxenlivet påverkades under pandemins första år. Men de gör det också möjligt att skilja kortsiktiga effekter från mer långsiktiga problem i övergångsprocessen. Hur påverkade krisen i pandemins spår individernas förutsättningar kopplat till utbildning, arbete och egenförsörjning? Hur kan de omedelbara effekterna av pandemin ses i ljuset av skillnader i ungas etablerings- och försörjningsvillkor som är relaterade till utbildning och socioekonomiska bakgrundsförhållanden?

Uppföljningen av de som var 22 år visar att pandemin fick betydande återverkningar på försörjnings- och etableringsvillkoren. De negativa följdverkningarna hade blivit än större om inte många valt att påbörja vuxenutbildning och studier på eftergymnasial nivå. Bland de som inte deltog i utbildning växte antalet med låga inkomster och fler blev beroende av olika arbetslöshetsrelaterade ersättningar. Andelen av individerna i årskullen med arbetslöshetsrelaterad ersättning och försörjningsstöd ökade från ungefär en femtedel år 2019 till en fjärdedel år 2020. Ökningstakten var inte jämnt fördelad mellan unga med olika bakgrund. Bland män med utländsk bakgrund hade närmare hälften en mycket låg förvärvsinkomst år 2020, motsvarande högst 47 300 kronor eller ett prisbasbelopp² det aktuella året, jämfört med 30 procent bland männen med inrikes bakgrund. Skillnaderna var starkt relaterade till utbildningsbakgrund och socioekonomisk bakgrund. 45 procent av ungdomarna i årskullen vars båda föräldrar inte arbetade när de gick i fjärde klass i grundskolan tillhörde

2 Prisbasbeloppet fastställs av regeringen årligen och används som beräkningsgrund för olika sociala ersättningar.

gruppen unga som varken arbetar eller studerar (UVAS)³ 2020 jämfört med 26 procent bland dem med två förvärvsarbetande föräldrar. Ej fullföljd grundskole- och gymnasieutbildning medförde kraftiga överrisker för att drabbas av etablerings- och försörjningsproblem. 45 procent av ungdomarna med en bakgrund på introduktionsprogrammen i gymnasiet tillhörde UVAS-gruppen det första pandemiåret 2020 och 46 procent uppbar ekonomiskt stöd via Arbetsförmedlingen eller ekonomiskt bistånd från kommunen.

Ser vi till den fem år äldre årskullen, de som var 27 år 2020, blev inte effekterna ur ett arbetsmarknads- och försörjningsperspektiv lika påtagliga under pandemin. Även om andelen med låga inkomster ökade och fler blev beroende av arbetslöshetsunderstöd var förändringarna ändå ganska marginella om vi jämför åren 2019 och 2020. Vad som är värt att uppmärksamma mer kopplat till den äldre årskullen är varaktigheten i etablerings- och försörjningsproblemen. Ett resultat av uppföljningen gällande 22-åringarna från år 2020 är att den absoluta merparten av de som befann sig i en besvärlig försörjningssituation år 2000 också hade mycket prekära villkor redan år 2019. Även om den akuta krisen gjorde att fler påverkades på ett ogynnsamt sätt är det viktigt att notera att det finns ett betydande antal individer med svaga sociala och ekonomiska resurser som lever i utsatta situationer under långa perioder och vars status inte påverkas i någon större utsträckning av ekonomiska upp- och nedgångar. Det handlar om mer varaktig social utsatthet. Det sistnämnda blir alltså än tydligare när vi studerar villkoren för den några år äldre åldersgruppen. Många i den årskullen upplevde samma sociala utsatthet år 2020 som 2015, det vill säga fem år tidigare. 65 procent av individerna som tillhörde UVAS-gruppen 2020 tillhörde gruppen redan 2015. 40 procent av dem som uppbar sociala ersättningar och bidrag via Arbetsförmedlingen och kommunen hade arbetslöshetsrelaterad ersättning redan 2015. Närmare 60 procent av dem som uppbar ekonomiskt bistånd 2020 hade bistånd redan 2015. 30 procent av dem som inte hade fullföljt en gymnasieutbildning hade arbetslöshetsersättning både år 2015 och 2020.

3 För att räknas till UVAS-gruppen, enligt den definition som vi använder, ska individen ha en låg förvärvsinkomst (motsvarande högst ett prisbasbelopp) och inte delta i reguljär utbildning. Internationellt används beteckningen NEETs (Not in Education, Employment or Training).

Sammantaget visar uppföljningarna att det finns ett mönster av långvarig svag förankring på arbetsmarknaden och relativ fattigdom som berör en förhållandevis stor grupp unga. Det positiva i sammanhanget är emellertid att resultaten samtidigt bekräftar att utbildning minskar risken för arbetslöshet och låga inkomster. Utifrån ett förebyggande välfärdsperspektiv är alltså den primära uppgiften att göra det möjligt för fler att ta sig över utbildningströsklarna, framför allt kopplat till grundskole- och gymnasieutbildning. Fullföljd gymnasieutbildning ger generellt sett goda etableringsförutsättningar. Det samma gäller utbildning på eftergymnasial nivå.

Ofullständig utbildning på grundläggande nivå utgör en stor utmaning ur såväl ett individ- som ett samhällsperspektiv. De med en bakgrund på introduktionsprogram får ofta svåra etableringsvillkor. Fullföljd yrkesutbildning ger däremot mycket gynnsamma etableringsförutsättningar och mot den bakgrunden är det problematiskt att så många grundskoleelever väljer bort yrkesprogrammen i samband med gymnasievalet. Den starka sociala spårbundenheten som tar sig uttryck i att föräldrarnas sysselsättningsstatus när ungdomarna är mycket unga får ett betydande genomslag på unga vuxnas etableringsmönster talar för att mycket mer behöver göras för att skapa likvärdiga förutsättningar kopplat till utbildningsval och utbildningsresultat. Slutligen indikerar också resultaten att förutsättningarna för unga pojkar med utländsk bakgrund behöver uppmärksammas mer. Jämfört med sina jämnåriga har pojkar med utländsk bakgrund större svårigheter att klara målen för grundläggande utbildning, något som sedan kan förorsaka varaktiga sociala problem, stora individuella välfärdsluster och betydande framtida samhällskostnader.

2 PANDEMIN OCH UNGAS VILLKOR PÅ ARBETSMARKNADEN – EN BAKGRUND

I detta kapitel behandlas krisens följdverkningar på arbetsmarknaden med särskilt fokus på unga. De långsiktiga konsekvenserna är osäkra. Här får vi i huvudsak luta oss mot bedömningar grundade på studier som avser effekterna av tidigare kriser och resonera om vad som är troligt i ljuset av historiska erfarenheter.

Coronakrisen under våren 2020 fick betydligt starkare återverkningar på arbetsmarknaden jämfört med den föregående krisen, finanskrisen drygt tio år tidigare (OECD 2020a). Antalet arbetade timmar i OECD:s medlemsländer minskade med i genomsnitt mer än 12 procent under de tre första månaderna 2020 jämfört med drygt 1 procent första kvartalet 2008. Detta återspeglade krisens snabba och intensiva förlopp, med nedstängningar av delar av näringslivet i syfte att minska smittspridningen.

DE OMEDELBARA FÖLJDVERKNINGARNA PÅ ARBETS- MARKNADEN

Den mest sårbara delen av arbetskraften har i flertalet länder burit de största bördorna under coronapandemin. Personer som saknade fasta heltidsjobb – de med atypiska anställningar – har i högre grad än andra drabbats av arbetslöshet och minskade inkomster. De har inte bara varit överrepresenterade i verksamheter som inte har gett möjligheter till distansarbete, vilket bidrog till ökade risker att smittas av coronaviruset och insjukna i covid-19, utan också varit överrepresenterade i branscher som drabbats mest negativt av nedstängningar och minskad efterfrågan. De utgjorde, enligt OECD:s bedömningar, 40 procent av de sysselsatta i branscherna som drabbades hårdast av nedstängningar till följd av pandemin. Uppgifter från OECD avseende förhållandena under våren 2020 talar också för att det var 50 procent mer sannolikt att förvärvsarbetande i den högsta inkomstkvartilen – det vill säga fjärdedelen av löntagarna med högst inkomster – jobbade hemifrån jämfört med förvärvsarbetande i den lägsta inkomstkvartilen (OECD 2020a).

En uppföljning av utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden under helåret 2020 visade att sysselsättningen minskade, i likhet med förhållandena i andra jämförbara länder, även om minskningen sett i ett helårsperspektiv inte var fullt så dramatisk (Andersson & Wadensjö 2022a). Fram till försommaren 2020 minskade sysselsättningen totalt med cirka 3 procentenheter, men därefter skedde en betydande återhämtning under hösten. Sysselsättningen i privat sektor var mer negativ än i offentlig sektor. Om man jämför sysselsättningen i december 2019 med december 2020 minskade antalet förvärvsarbetande i de hårdast drabbade branscherna⁴ med 22,3 procent inom hotell- och restaurang, 9,3 procent inom kultur, nöje och fritid, med 4,2 procent inom annan serviceverksamhet (här ingår bland annat tvätteriverksamhet och skönhetsvård) och med 3,5 procent inom transport och magasinering. I ett regionalt perspektiv var sysselsättningsutvecklingen mest negativ i Västra Götaland, Stockholm och Värmland. Följer man Sveriges Kommuner och Regioners (SKR:s) etablerade kommungruppsindelning ser man att effekterna återspeglade ett långsiktigt mönster, det vill säga mindre och landsortspräglade kommuner drabbades av större relativa sysselsättningsminskningar än storstäder och större städer. Nedgången i kvinnors

4 Branschindelningen bygger på SNI – Standard för svensk näringsgrensindelning.

sysselsättning under våren 2020 var betydligt kraftigare än för män, men återhämtningen för kvinnorna var sedan snabbare under det andra halvåret.

Sysselsättning bland unga minskade i högre grad än i andra åldersgrupper.⁵ Sysselsättningstappet var särskilt stort bland unga i gymnasieåldern, det vill säga i åldersgruppen 16–19 år. Bland 20–24-åringarna minskade andelen sysselsatta med cirka 5 procentenheter mellan december 2019 och december 2020. Individer med låg utbildning, det vill säga förgymnasialt utbildade, och låg inkomst förlorade i högre grad sina jobb än gymnasialt och eftergymnasialt utbildade med högre genomsnittlig förvärvsinkomst.

Samtidigt är det värt att notera att återhämtningen i Sverige var relativt snabb. Fredrik W. Andersson och Eskil Wadensjö (2022b) visar i en studie baserad på månadsdata att antalet sysselsatta i åldrarna 20–24 år var tillbaka på 2019 års nivåer under andra hälften av 2021. Antalet sysselsatta ökade påtagligt också bland lågutbildade, framför allt under andra hälften av 2021, men var fortfarande lägre jämfört med 2019. Årsmedeltalen avseende sysselsättningsgraden visar att andelen sysselsatta i åldrarna 20–24 år var tillbaka på 2019 års nivåer (SCB, Statistikdatabasen). Detsamma gällde för gruppen lågutbildade unga vuxna.

KONSEKVENSER FÖR UNGA

Coronapandemins återverkningar på arbetsmarknaden drabbade följaktligen unga och unga vuxna i högre grad än medelålders och äldre (se till exempel inledningskapitlet i Gebel m.fl. 2021 samt OECD 2022). Unga som avslutade sina skolstudier under våren 2020 påverkades i särskilt hög grad.

! Coronapandemins återverkningar drabbade unga och unga vuxna i högre grad än äldre. De som avslutade gymnasiet våren 2020 påverkades i särskilt hög grad

Redan före pandemin var andelen arbetslösa bland unga betydligt högre än i andra åldersgrupper. Det är ett gammalt mönster som förstärktes i många länder i samband med finanskrisen 2007–2008. Som genomsnitt för OECD:s medlemsländer uppgick arbetslösheten för unga i arbetskraften upp till 25 års

⁵ Om man undantar åldersgruppen 70–74 år.

ålder till 11,7 procent år 2019 jämfört med 5,4 procent för arbetskraften totalt (OECD 2020b). Under våren 2020 ökade sedan arbetslösheten bland unga med 4,9 procentenheter, vilket var mer än dubbelt så mycket som för arbetskraften i åldrarna över 25 år. Unga drabbades både på kort och lång sikt i flera viktiga avseenden: krisen begränsade möjligheterna till arbetsplatsförlagt lärande, krisen försvagade jobbutsikterna för inträdande på arbetsmarknaden och krisen bidrog till minskade förvärvsinkomster och tvingade många att acceptera mindre kvalificerade jobb. Antalet utlysta lediga arbetstillfällen minskade i genomsnitt med 35 procent mellan februari och maj 2020 i de länder i Europa som är medlemmar i OECD (OECD 2020a). Nedgången var lika stor i Sverige.

De branscher där unga är överrepresenterade har varit särskilt påverkade av krisen, det gäller i flertalet länder alltså enklare administrativa jobb och personnära tjänster inom besöksnäringen och detaljhandeln (Wilson & Papoutsaki 2021). Dessutom är unga i övergångsfasen till arbetsmarknaden alltid sårbara vid konjunkturedgångar. Unga är överrepresenterade bland de som är nya i arbetslivet, som söker jobb för första gången och byter också jobb i högre grad än äldre (Eliason 2021). Unga har oftare jobb med mer prekära anställningsförhållanden, tidsbegränsade jobb och deltidсанställningar.

Eftersom yngre personer ofta har kortare anställningstider och har osäkrare anställningsvillkor är de lättare att säga upp. Äldre skyddas i högre grad av senioritetsbestämmelser⁶ samtidigt som de politiska insatserna riktades in på att värna redan etablerad arbetskraft, i Sverige och flera andra länder till exempel via systemet med korttidspermitteringar (Hensvik & Nordström Skans 2021).⁷ Ur ett arbetsgivarperspektiv finns det också rationella motiv att behålla personer som har varit anställda under längre tid och därmed byggt upp mer av verksamhetsspecifik kompetens jämfört med dem som har varit anställda under kortare perioder.

! Politiska insatser under pandemin inriktades på att värna redan etablerad arbetskraft

⁶ Det vill säga lagreglerade och/eller kollektivavtalade turordningsregler som innebär att längre anställningstid minskar risken för uppsägning ("sist in först ut").

⁷ Insatser i form av statligt finansiellt stöd till företag för förlorad omsättning och generösare understöd till arbetslösa som varit kvalificerade för understöd från arbetslöshetsförsäkringen har pekat i samma riktning.

Sammantaget bidrog dessa faktorer till att unga tenderade att drabbas hårdare av nedgången på arbetsmarknaden i samband med pandemin. I Sverige ökade antalet öppet arbetslösa och inskrivna i program på Arbetsförmedlingen i åldrarna 18–24 år med närmare 52 procent mellan maj 2019 och maj 2020. Det kan jämföras med motsvarande ökning av antalet inskrivna i samtliga åldersgrupper med drygt 32 procent (Arbetsförmedlingen). Arbetslösheten har därefter minskat i alla åldersgrupper, även långtidsarbetslösheten.⁸ Antalet som har varit inskrivna på Arbetsförmedlingen mer än 6 månader minskade med 28,5 procent mellan december 2020 och november 2022 (den senaste publicerade uppgiften). Bland de som varit inskrivna mer än 12 månader var motsvarande minskning 15 procent.

! **Antalet öppet arbetslösa och inskrivna på Arbetsförmedlingen i åldrarna 18-24 år ökade med mer än 50 procent mellan maj 2019 och maj 2020**

LÅGUTBILDADE UNGA SÄRSKILT UTSATTA

Är då långtidsarbetslösheten ett problem för unga? Anders Forslund (2020) framhåller i en artikel att det finns en uppenbar risk för att långtidsarbetslösa får svårt att komma tillbaka i arbetslivet när de konjunkturella förutsättningarna förbättras. De hamnar ”sist i kön”. Unga brukar normalt ha ganska korta arbetslöshetsperioder och ha relativt lätt att få jobb när förutsättningarna på arbetsmarknaden förbättras. Det gäller emellertid inte personer som enligt Forslund ”har fel egenskaper”, lågutbildade och de med en historia av långtidsarbetslöshet. Erfarenheterna från krisen i början av 1990-talet liksom finanskrisen 2007–2008 talar för att de kan fastna i inaktivitet under långa perioder.

Anders Forslund menar också att utbildningsinsatser är viktiga, men att utbildningarna bör vara tydligt arbetslivsanknutna. Under krisen ökade antalet utbildningsplatser vid högskolor och universitet. Det gjordes särskilda satsningar på sommarkurser (Hensvik & Nordström Skans 2021). Syftet var inte minst att erbjuda alternativ för unga som lämnade gymnasiet och hade svårt

⁸ Särskilt bland utrikes födda och förgymnasialt utbildade. Enligt SCB:s Arbetskraftsundersökningar (AKU) betraktas man som långtidsarbetslös om man varit arbetslös i minst 27 veckor. Internationellt sätts tidsgränsen oftast vid 52 veckor. Arbetsförmedlingen redovisar efter olika inskrivningstider, både 6 och 12 månader.

att få sommarjobb. Antalet utlysta feriearbeten år 2020 minskade med 18 procent jämfört med sommaren 2019. Feriearbeten är viktiga för möjligheterna att få stadigvarande arbeten. En studie av Hensvik m.fl. (2017) visade att upp emot en tredjedel av eleverna på yrkesprogram i svenska gymnasieskolor fick sitt första varaktiga arbete i anslutning till ett feriejobb eller ett extrajobb under studietiden. Under coronakrisen gavs också mer stöd till kommunerna för att möjliggöra fler feriearbeten.

Samtidigt är det uppenbart att utbildningsinsatserna inte har haft huvudsakligt fokus på lågutbildade unga. Det avsattes mer medel för högskole- och universitetsutbildning, fler studieplatser på yrkesvux och yrkeshögskolor. Den dåvarande utbildningsministern Anna Ekström var också mycket tydlig gällande syftet med utbildningsinsatserna i samband med en frågestund i riksdagen: *Fokus har varit att satsa på utbildningsmöjligheter för den som permitteras eller förlorar arbetet i samband med spridningen av det nya coronaviruset och att erbjuda flexibla utbildningslösningar för dessa personer* (Riksdagen. Svar på skriftlig fråga 2020/21:778). Arbetsgivares kostnader för kompetensutveckling av anställda i samband med korttidsarbete skulle också täckas av statlig finansiering (motsvarande 60 procent). Det nya stöd till omställning och kompetensutveckling som införts kopplat till huvudorganisationernas avtal om en flexiblare arbetsrätt och stöd till anställdas lärande pekar i samma riktning.⁹ Några tunga initiativ för utbildning och arbetsplatsförlagt lärande riktade till de grupper av unga som drabbats hårdast av coronakrisen, lågutbildade långt från arbetsmarknaden, har inte tagits.

Det är viktigt att betona att unga inte utgör någon homogen grupp och att unga med olika förutsättningar och villkor påverkas på olika sätt, i mindre eller högre grad (OECD 2020b). Men trenden att unga lågutbildade ställs inför ökade etableringsproblem kan ha förstärkts. Färre har också fått möjlighet att kombinera studier med förvärvsarbete, något som kan få långsiktigt negativa konsekvenser som en följd av minskade arbetslivserfarenheter och minskat arbetsplatsförlagt lärande.

⁹ Så kallat omställningsstudiestöd. Omställningsstudiestödet erbjuds personer i åldrarna mellan 27 och 62 år. Ett villkor för att kunna få stödet är att man har arbetat sammanlagt minst 96 månader (motsvarande 8 år) under de senaste 14 åren.

LÅNGSIKTIGA EFFEKTER AV ARBETSLÖSHET

Studier indikerar att turbulenta övergångsmönster från skola till arbetsliv kan medföra varaktigt förhöjda arbetslöshetsrisker och lägre livsinkomst. Arbetsmarknadsekonomer talar om så kallade ”ärrbildningseffekter” (scarring). Det finns mycket forskning om hur arbetslöshet i unga år påverkar allt från framtida arbetslöshetsrisker till inkomstutveckling och allmän förnöjsamhet med livet. För svenskt vidkommande visade en studie av Oskar Nordström Skans som publicerades 2004 att arbetslöshet hade negativa inkomsteffekter, åtminstone över en femårsperiod (Nordström Skans 2004).

En studie av Mark Taylor (2013) där han följde ungas övergångar i Storbritannien över en längre tidsperiod visade att de som skulle ta steget från utbildning till arbetsliv under perioder präglade av svaga konjunkturförhållanden drabbades av högre arbetslöshetsrisker, en svagare inkomstutveckling och högre sannolikhet att tillhöra gruppen som varken arbetar eller studerar (UVAS) under den efterföljande tioårsperioden. Undersökningen visade att arbetslöshet efter avslutad utbildning särskilt minskade möjligheterna att få fasta jobb och därmed indirekt försämrade förutsättningarna för karriärutveckling och yrkesmässig progression. Studien täckte unga individer som lämnade utbildningssystemet under åren 1991–2008. Flera forskare och bedömare framhåller att motsvarande utmaningar kan förväntas som ett resultat av coronapandemins effekter på arbetsmarknaden.

Finanskrisen 2007–2008 och den kraftigt ökade ungdomsarbetslösheten i dess spår inspirerade till en rad studier på området. I en uppmärksam undersökning av Bell och Blanchflower (2011) ges en bred översikt av den tidigare forskningen på området. Resultaten av deras studie, som omfattade både USA och Europa och som byggde på unika data som möjliggjorde mycket långa uppföljningsperioder, pekade på varaktiga effekter av arbetslöshet. Effekterna av att ha varit arbetslös som ung var urskiljningsbara och påtagliga för de berörda individerna fortfarande vid 50 års ålder. I studien redovisas långvarigt negativa effekter på individers inkomstutveckling, men också negativa effekter på välbefinnande och framtidstro.

En undersökning av Till von Wachter (2020) bekräftar med utgångspunkt från erfarenheterna i USA och Canada att djupare kriser påverkar ungas inkomster mer negativt jämfört med lättare konjunkturedgångar. Wachter menar att

1990-talskrisen gav upphov till en initial inkomstminskning på 10 procent för unga på den amerikanska arbetsmarknaden som var återhämtad först tio år senare. Unga med låg utbildning drabbades mer negativt än collegeutbildade. Wachter redovisar också resultat från andra studier som ger ytterligare perspektiv på krisernas återverkningar för individer som tar steget ut på arbetsmarknaden under ogynnsamma konjunkturförhållanden. Unga med mer utbildning tvingas acceptera jobb och anställningsförhållanden som inte matchar deras utbildningsnivå. De har också högre arbetslöshetsrisker vid framtida kriser. Wachter framhåller också att unga med mindre gynnade socioekonomiska förutsättningar och låg utbildning ställs inför betydligt större fattigdomsrisker. Sociala ersättningar och bidrag, såväl från arbetslöshetsförsäkringen som behovsprövade ersättningar, ger ett svagare inkomstskydd för yngre än för äldre. Han framhåller också en rad andra potentiellt negativa effekter av arbetslöshet och försämrade försörjningsvillkor i yngre åldrar, bland annat större svårigheter att få en egen bostad, ökade risker för missbruk, försämrad hälsostatus, ökad kriminalitet och minskad tilltro till etablerade samhällsinstitutioner.

Intresset för arbetslöshetens långsiktiga konsekvenser, framför allt riskerna kopplat till ökad långtidsarbetslöshet, återspeglas i flera svenska studier. De båda arbetsmarknadsekonomerna Mattias Engdahl och Martin Nybom presenterade en studie för Studieförbundet näringsliv och samhälle (SNS) i juni 2021 som också berörde långsiktiga effekter av den ekonomiska krisen i Sverige på 1990-talet (Engdahl & Nybom 2021). En huvudfråga i rapporten är vilka lärdomar som kan dras av erfarenheterna från 1990-talet i ljuset av coronapandemins kortsiktiga och långsiktiga effekter på arbetsmarknaden. Studien visar att stigande arbetslöshet under början av 1990-talet fick betydande långsiktiga återverkningar på sysselsättning och förvärvsinkomster. Återhämtningen gällande sysselsättning gick snabbare, men de negativa inkomsteffekterna var fullt synliga 20 och även 30 år efter krisen. Unga, kvinnor, lågutbildade och utomnordiska invandrare tycktes drabbas mest negativt. Resultaten talar således, enligt författarna, för att coronakrisen kan få långsiktigt negativa effekter, även om de samtidigt pekar på en del skillnader i krisförloppet jämfört med det under 1990-talet som skulle kunna bidra till en snabbare återhämtning efter pandemin. En sådan skillnad är att både finans- och penningpolitiken har varit avsevärt mer expansiv under coronakrisen jämfört med under krisen i början av 1990-talet. Det sistnämnda har gällt i Sverige såväl som internationellt.

EN AVSLUTANDE REFLEKTION – LÄRANDE FÖR DELAKTIGHET OCH INKLUDERING PÅ ARBETSMARKNADEN

Erfarenheterna av ungas arbetsmarknadsvillkor globalt i ett längre tidsperspektiv och särskilt efter finanskrisen 2007–2008 talar således för att utmaningarna kan bli fortsatt stora och långvariga efter coronapandemin. Ungdomsarbetslösheten är i många länder fortsatt hög samtidigt som inkomstklyftorna har ökat (Lee m.fl. 2020). Villkoren på arbetsmarknaden har blivit alltmer tudelade och det generella mönstret är att lågutbildade ställs inför allt större etableringsproblem.

En stram finanspolitik parallellt med ökade inkomstklyftor i många länder under åren före krisen förstärkte ett mönster av tilltagande social och ekonomisk osäkerhet sedan 1990-talet, kanske särskilt tydligt bland unga (Kirby 2021). Fler känner osäkerhet inför framtiden, inte minst kopplat till ekologiska hotbilder och geopolitiska kriser. Men även växande välfärdsklyftor bidrar till oro, en oro som återspeglas i tilltagande ångest och andra psykiska besvär (se bland annat Human Development Report 2021/2022).

En undersökning av Eurofound som genomfördes under våren 2020, gällande framtidsbedömningar bland medborgare inom EU27, visade att 50 procent av de unga som förvärvsarbetade kände optimism inför framtiden medan enbart en fjärdedel av de arbetslösa hoppades på några avgörande framtida förbättringar (Eurofound 2020). Unga rapporterade genomgående lägre tillfredsställelse och livsglädje än medelålders och äldre. 33 procent i åldersgruppen 18–35 år var optimistiska när det gällde deras barn och barnbarns framtid. Drygt 20 procent upplevde press och osäkerhet i relation till hälsorisker och otrygga sociala och ekonomiska omständigheter. Den sistnämnda andelen var inte oväntat betydligt högre bland arbetslösa jämfört med förvärvsarbetande. Drygt 15 procent i åldersgruppen 18–35 år kände sig permanent nedstämda och deprimerade. Resultatbilden varierade mellan medlemsländerna. I länder med relativt sett mindre inkomstklyftor och mer generös välfärdspolitik som Danmark, Finland och Sverige talade svarsbilden för att framtidstron var starkare och oron kopplat till sociala och ekonomiska villkor något mindre utbredd.

Unga har i samband med flera kriser på senare decennier påverkats mer negativt än andra åldersgrupper. De har i högre grad förlorat jobb och inkomster samtidigt

som studier talar för långvariga konsekvenser av arbetslöshet. Under corona-krisen har den ekonomiska politiken i många länder, inklusive Sverige, varit mer expansiv vilket otvivelaktigt kan ha mildrat återverkningarna jämfört med kriserna på 1990-talet och finanskrisen 2007–2008. Men det förhindrar inte de ärrbildningseffekter kriser erfarenhetsmässigt bidrar till. Som Bell & Blanchflower noterade gällande konsekvenserna av finanskrisen:

Given these negative effects of early unemployment experience, the immediate policy response might therefore be to increase the demand for labour generally, or to seek to change the balance of demand in favor of younger workers. The most readily available lever for either of these approaches is fiscal policy. But this should not be taken as suggesting that efforts to improve the education, skills and employability of the young should not also be a focus of policy intervention. This age group was not responsible for the recession. It should not be expected to pay for it through potentially long-run adverse labour market outcomes.

(Bell & Blanchflower 2011, s. 13)

Ett långsiktigt och socialt kompensatoriskt perspektiv talar för insatser som tar sikte på möjligheter till lärande och varaktig inkludering på arbetsmarknaden.

Unga med en historia av svårigheter i grundskolan och gymnasiet behöver möjligheter till lärande i anpassade former. I forskningen används ibland begreppet situerat lärande för att karakterisera hur erfarenheter tillägnas och kompetenser utvecklas i gemenskap via praktiskt inriktat lärande i ett bestämt rumsligt eller verksamhets specifikt sammanhang (Colley m.fl.2007). Det handlar alltså om att betona betydelsen av delaktighet och medansvar, något som förutsätter engagemang och motivation. Engagemang och motivation uppmuntras bland annat via en kombination av skol- och arbetsplatsförlagt lärande.

- Unga med en historia av svårigheter i grundskolan och gymnasiet
- behöver möjligheter till lärande i anpassade former.

Lärandet sägs ibland ha fyra dimensioner: att göra, att erfara, att tillhöra och att bli. Erfarenheten visar att möjligheterna att delta i verklighetsnära arbetsprocesser bidrar till ansvarstagande och engagemang. Att arbeta tillsammans med andra, äldre och mer erfarna personer, gör resultaten av lärandet mer synliga.

I sådana miljöer är det också möjligt att utveckla egenskaper som värderas högt i arbetslivet, såsom noggrannhet, artighet och pålitlighet.

I grunden är utvecklingsmöjligheterna inte relaterade till ålder eller plats. Lärande sker i alla åldrar och i olika sammanhang. Betingelserna för lärande är viktigare för att skapa rätt förutsättningar och tillräcklig motivation. I arbetslivet uppmuntras lärande om man skapar förutsättningar för varierade arbetsuppgifter, möjligheter att påverka arbetets utförande och därmed också en viss självständighet. Samma sak gäller lärande i andra miljöer. Vi har lättare att lära och utvecklas i sammanhang som upplevs som meningsfulla, där vi har både ansvar och inflytandemöjligheter. Alla har möjligheter att utvecklas, om än från olika utgångsnivåer (Felsted & Unwin 2016). De avgörande förutsättningarna är relaterade till resurser, anpassning och stöd.

Både i samhällslivet i stort och i arbetslivet finns ett samband mellan lärande och engagemang. Engagemang kan definieras som en vilja att avsätta emotionella och intellektuella resurser för att samarbeta och påverka omgivningen. Förutsättningarna för engagemang hänger, som just framhållits, samman med att individer uppfattar sammanhanget som meningsfullt och att det finns möjligheter till inflytande. En nyckelfaktor är att den som deltar i en aktivitet kan få överblick – vad betyder min insats som en del av helheten (CIPD 2011)? Både lärande och möjligheter till inflytande är alltså centrala för att motverka passivitet och främlingskap, och i förlängningen utanförskap.

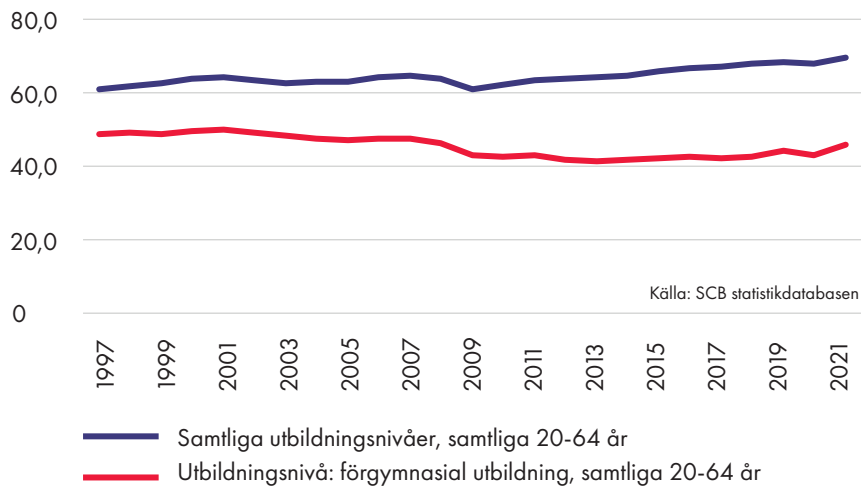
En historisk erfarenhet är att länder med utvecklade lärlingsutbildningssystem, bland annat Tyskland, Österrike, Schweiz, Danmark och Nederländerna, har haft bättre förutsättningar att klara övergångarna skola–arbetsliv, inte minst i samband med ekonomiska kriser. Det har funnits etablerade system för samverkan kring utbildnings- och kompetensförsörjningsfrågor, mellan offentliga utbildningsinstitutioner och företrädare i arbetslivet, som saknas i länder där yrkesutbildning är ett mer ensidigt offentligt ansvar. Det har också skapat möjligheter att utforma vägar in i arbetslivet och förutsättningar för egenförsörjning för unga från mindre socioekonomiskt gynnade förhållanden (se bland annat Walther 2006). Utbildning i lärlingsliknande former ger, rätt utformad, möjligheter till självförverkligande och kreativitet inom ramen för vad pedagoger kallar för praktikgemenskaper. Lärlingsutbildningen utgör en del av den svenska gymnasieskolan sedan gymnasiereformen 2011 (Gy11), men utbildningsformen kan utvecklas än mer.

3 PANDEMINS EFFEKTER FÖR UNGA VUXNA I MALMÖ – EN UPPFÖLJNING

Efter den breda översikten av pandemins effekter i det föregående kapitlet ska vi nu ägna oss mer specifikt åt erfarenheterna i Malmö.

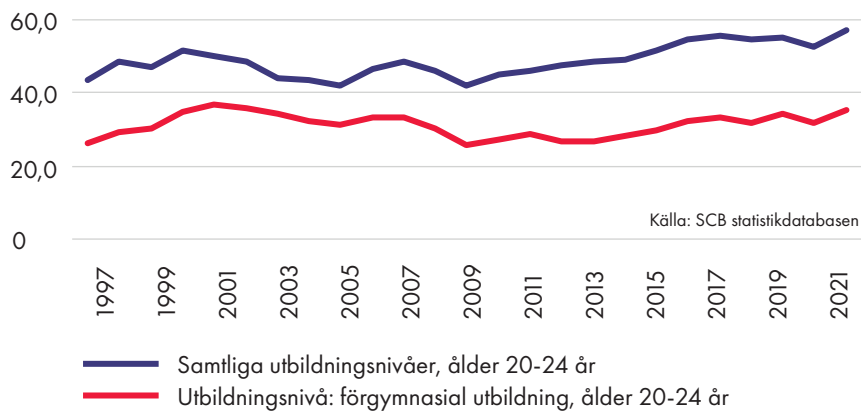
Andelen förvärvsarbetande påverkades också negativt i Malmö under pandemins första år. Ser vi till samtliga individer i arbetsföra åldrar bröts den svagt positiva utvecklingen sedan 2000-talets början samtidigt som den negativa trenden vad gäller sysselsättningen för individer med enbart förgymnasial utbildning förstärktes. Nedgången var emellertid ganska begränsad och 2021 präglades av en uppgång.

SYSSELSÄTTNINGSGRAD MALMÖ 1997–2021, 20–64 ÅR

Mönstret är detsamma om man studerar uppgifter avseende andelen sysselsatta av alla i åldrarna 20–24 år. Sysselsättningsgraden minskade under 2020. År 2021 präglades däremot av en uppgång.

SYSSELSÄTTNINGSGRAD MALMÖ 1997–2021, 20–24 ÅR

För att vi ska få en mer heltäckande och fördjupad bild av effekterna av pandemin ur ett sysselsättnings- och försörjningsperspektiv behövs mer detaljerad information. Uppgifterna om sysselsättningsgraden på aggregerad nivå säger inte så mycket om hur olika grupper av unga vuxna påverkades under det första pandemiåret. I det följande ska vi beskriva sammansättningen av den kohort som föddes 1998 och gick i årskurs 4 i någon av grundskolorna i Malmö 2008 (se även Kvist, Olofsson och Wadensjö 2022). De var alltså 22 år det första pandemiåret. Därefter behandlas frågor om hur årskullen påverkades sysselsättnings- och försörjningsmässigt under coronakrisens första år. Det handlade om totalt 2842 individer, jämnt fördelade på kvinnor och män. Avsnitten om 22-åringarna följs sedan av en uppföljning gällande de som gick årskurs 9 i någon av Malmös grundskolor år 2008. De var födda 1993 och var 27 år när coronakrisen slog till år 2020. Här kommer vi inte att vara lika detaljerade i beskrivningarna av gruppens sammansättning och utbildningsvägar, eftersom skillnaderna inte var så stora mellan årskullarna. Den huvudsakliga skillnaden var naturligtvis att 27-åringarna kommit längre i övergångsprocessen både till högre utbildning och arbetsmarknaden.

FJÄRDEKLASSARNA FRÅN 2008 – EN ÖVERGRIPANDE PRESENTATION AV ÅRSKULLENS SAMMANSÄTTNING

Fjärdeklassarna från 2008 hade mycket varierande bakgrund såväl vad avser socioekonomiska förhållanden som etnicitet. Dessa bakgrundsförhållanden tycks i sin tur ha avgörande betydelse för i vilken utsträckning individerna påverkades eller ej. Vi inleder med att studera villkoren för individerna i denna årskull eftersom de var mitt uppe i övergången till vidare utbildning eller arbetslivet och därmed mer sårbara för pandemins samhällsekonomiska återverkningar än unga vuxna i högre åldrar.

TABELL 1

FJÄRDEKLASSARNAS FAMILJEBAKGRUND (N=2842)

	KVINNOR	MÄN	SAMTLIGA
Inrikes bakgrund (%)	56,50	55,60	56,10
Utländsk bakgrund (%)	43,50	44,40	43,90

Som framgår av tabell 1 hade strax under 44 procent av individerna i kohorten utländsk bakgrund.¹⁰ Det är en betydligt högre andel jämfört med riksnivån. 33 procent av individerna i årskullen hade antingen fötts i ett annat land eller fötts i Sverige med två utrikes födda föräldrar.

Gruppen som fötts i Sverige med två utrikes födda föräldrar var betydligt större jämfört med förhållandet på riksnivå och utgjorde strax över 30 procent av samtliga individer i kohorten.¹¹ Det är i linje med den demografiska sammansättningen bland unga och unga vuxna generellt i Malmö.

! Cirka 30 procent av fjärdeklassarna från 2008 är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar.

TABELL 2

FJÄRDEKLASSARE SOM FÖTTS I SVERIGE MED TVÅ UTRIKES FÖDDA FÖRÄLDRAR (N=2842)

	KVINNOR	MÄN	SAMTLIGA
Andra generationen (%)	30,20	31,30	30,80

Skillnaderna i utbildningsbakgrund var stora i relation till både kön och familjebakgrund. Flertalet hade valt studier på högskoleförberedande program i gymnasiet. Detta återspeglar mönstret på nationell nivå och i än högre grad valmönstret i storstadsregionerna. Kvinnorna hade i högre grad en bakgrund på högskoleförberedande program samtidigt som det var en något större andel av männen som hade erfarenhet av studier på yrkesprogram, vilket framgår av tabell 3.

10 Med utländsk bakgrund avses följaktligen individer som är utrikes födda eller födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. Individer med inrikes bakgrund har fötts i Sverige med minst en inrikes född förälder.

11 På riksnivå var andelen mycket lägre, cirka 10 procent.

TABELL 3

FJÄRDEKLASSARNAS GYMNASIEBAKGRUND (N=2842)			
	KVINNOR	MÄN	SAMTLIGA
Högskoleförberedande program (%)	72,80	63,00	67,80
Yrkesprogram (%)	18,00	22,10	20,10
Introduktionsprogram (%)	5,90	10,60	8,30
Ingen registrerad gymnasieutbildning (%)	3,30	4,30	3,80

En betydligt större andel av männen var inte heller behöriga att studera på ett nationellt program, vilket återspeglas i att fler hade erfarenhet av studier på introduktionsprogram. På motsvarande sätt var det också fler bland männen som inte uppnådde målen för studier på ett nationellt program, det vill säga en gymnasieexamen.

TABELL 4

ANDEL FJÄRDEKLASSARE MED GYMNASIEEXAMEN I RELATION TILL KÖN (N=2842)			
	KVINNOR	MÄN	SAMTLIGA
Gymnasieexamen (%)	73,60	66,20	69,80

När det gällde valmönstret till gymnasiet i relation till familjebakgrund var skillnaderna inte så stora mellan individer med inrikes och utländsk bakgrund. Liksom bland individer med inrikes bakgrund valde flertalet med utländsk bakgrund högskoleförberedande program. Den huvudsakliga skillnaden var att en större andel med utländsk bakgrund hade erfarenhet av studier på introduktionsprogram, vilket alltså i sin tur berodde på att fler i den gruppen inte klarade utbildningsmålen i grundskolan.

TABELL 5

ANDEL FJÄRDEKLASSARE MED GYMNASIEEXAMEN I RELATION TILL FAMILJEBAKGRUND (N=2842)

	INRIKES BAKGRUND	UTLÄNSK BAKGRUND	SAMLIGA
Gymnasieexamen (%)	75,60	62,40	69,80

Som framgår av uppgifterna i tabell 4 och 5 hade drygt 30 procent av individerna i årskullen inte en gymnasieexamen. Högst andel individer som saknade gymnasieexamen fanns i gruppen inrikes födda med två utrikes födda föräldrar, det vill säga bland de som tillhörde andra generationen. 38 procent av dessa individer hade inte fullbordat en gymnasieutbildning jämfört med 36 procent bland utrikes födda.

- ! Drygt 30 procent av individerna i årskullen född 98 saknar en gymnasieexamen vid 22 års ålder.

Som noterats tidigare var det en högre andel kvinnor än män som uppnådde målen för gymnasieexamen. Det gällde både bland individer med inrikes bakgrund och bland individer med utländsk bakgrund. Men det var framför allt män med utländsk bakgrund som avvek med en mycket hög andel utan fullföljd gymnasieutbildning, vilket framgår av tabell 6.

TABELL 6

FULLFÖLJD GYMNASIEUTBILDNING I RELATION TILL KÖN OCH FAMILJEBAKGRUND (N=2842)

	KVINNOR INRIKES BAKGRUND	KVINNOR UTLÄNSK BAKGRUND	MÄN INRIKES BAKGRUND	MÄN UTLÄNSK BAKGRUND	SAMLIGA
Fullföljd gymnasie- utbildning (%)	79,30	66,20	72,00	58,90	69,80

Mer än fyra av tio män med utländsk bakgrund hade inte fullföljt en gymnasieutbildning. Allra högst var andelen bland inrikes födda män med två utrikes födda föräldrar.

- ! **Män med utländsk bakgrund, framför allt män födda i Sverige av två utrikes födda föräldrar, hade svårast att fullfölja sin gymnasieutbildning.**

Även om kön och familjebakgrund framstår som faktorer som i hög grad påverkade utbildningsprestationerna på gymnasial nivå fanns det också flera faktorer som hade betydelse. Det är väl känt att barns och ungas utbildningsresultat påverkas av föräldrarnas utbildningsnivå. När det gäller vår årskull, det vill säga fjärdeklassarna i Malmö från 2008, hade 1879 individer (66 procent) minst en förälder med eftergymnasial utbildning. I den gruppen hade 73 procent en fullföljd gymnasieutbildning jämfört med 64 procent bland fjärdeklassare som inte hade föräldrar med eftergymnasial utbildning. Den bakomliggande faktor som framstår som den viktigaste var om föräldrarna förvärvsarbetade eller inte. En uppföljning av i vilken utsträckning fjärdeklassarna hade uppnått utbildningsmålen för ett nationellt program i gymnasieskolan i relation till föräldrarnas sysselsättningsstatus år 2008, visar att drygt 80 procent av fjärdeklassarna med två förvärvsarbetande föräldrar år 2008 hade nått målen för en gymnasieexamen år 2019 jämfört med 59 procent bland dem vars båda föräldrar inte förvärvsarbetade. Föräldrarnas sysselsättningsstatus är av större betydelse än familjebakgrunden. Bland fjärdeklassare som hade någon förälder som uppbar ekonomiskt bistånd år 2008 hade enbart 50 procent uppnått målen för en fullföljd gymnasieutbildning det senaste uppföljningsåret jämfört med 74 procent bland dem som inte hade någon förälder som var beroende av ekonomiskt bistånd.¹²

- ! **Uppgifterna om föräldrarnas sysselsättningsstatus år 2008 visade ett starkare samband med fullföljd gymnasieutbildning 2020 än faktorer som föräldrarnas utbildningsnivå och familjebakgrund.**

12 18 procent av fjärdeklassarna hade minst en förälder som uppbar ekonomiskt bistånd år 2008. Ungefär hälften av individerna i årskullen hade någon förälder som inte förvärvsarbetade år 2008.

SYSSELSÄTTNINGS- OCH FÖRSÖRJNINGSEFFEKTERNA UNDER DET FÖRSTA PANDEMIÅRET – DEN ÖVERGRIPANDE BILDEN

Den mest påtagliga och omedelbara effekten av pandemin 2020 var att antalet individer i gruppen fjärdeklassare från 2008 med svag förankring på arbetsmarknaden och låga inkomster ökade jämfört med året före, 2019. Den förändringen blir tydlig om vi skiljer ut individer med inkomster som understeg ett prisbasbelopp under helåret 2020. Ett prisbasbelopp motsvarade 47 300 kronor år 2020 och en förvärvsinkomst under den nivån signalerar en prekär ställning på arbetsmarknaden med instabila anställningsförhållanden, återkommande perioder av arbetslöshet och ett begränsat antal arbetade timmar. Utesluter vi individer som uppbar studierelaterade inkomster har vi praktiken avgränsat gruppen unga som varken arbetar eller studerar (UVAS). UVAS-statusen definieras ofta i relation till en övre inkomstgräns på ett prisbasbelopp i kombination med att de berörda individerna inte deltar i reguljär utbildning.

- ! **Antalet individer i årskullen med svag förankring på arbetsmarknaden ökade mellan 2019 och 2020.**

TABELL 7

UVAS 2019 OCH 2020 (EJ STUDIERELATERAD INKOMST)			
	KVINNOR	MÄN	SAMLIGA
UVAS 2019 (%)	26,90	30,80	28,90
UVAS 2020 (%)	33,10	38,40	36,10

I tabell 7 återges följaktligen uppgifter om andelen fjärdeklassare i Malmö från 2008 som ingick i UVAS-gruppen åren 2019 och 2020. Andelen i UVAS ökade påtagligt, från 28,9 procent 2019 till 36,1 procent 2020. Det betyder att gruppen som inte uppbar studierelaterade inkomster och som hade en förvärvsinkomst som understeg 47 300 kronor växte betydligt under det första pandemiåret. År 2020 var det totalt 1459 individer som inte uppbar någon studierelaterad ersättning. Av dessa hade drygt 36 procent en inkomst som

understeg ett prisbasbelopp.¹³ Det fanns flera olika bakgrundsförhållanden och egenskaper hos individerna som påverkade risken för att ingå i UVAS-gruppen. Till att börja med kan det vara intressant att se närmare på kön i relation till familjebakgrund. Uppgifterna för åren 2019 respektive 2020 redovisas i tabell 8.

TABELL 8

UVAS 2019 OCH 2020. ANDELAR I UVAS RELATERAT TILL KÖN OCH FAMILJEBAKGRUND (EJ STUDIERELATERAD INKOMST)

	KVINNOR INRIKES BAKGRUND	KVINNOR UTLÄNDSK BAKGRUND	MÄN INRIKES BAKGRUND	MÄN UTLÄNDSK BAKGRUND	SAMTLIGA
UVAS 2019 (%)	25,30	28,70	25,30	38,50	28,90
UVAS 2020 (%)	31,30	35,40	30,00	48,50	36,10

Uppgifterna i tabell 8 ger en mer nyanserad bild av andelarna i UVAS. Som framgår ökade andelen i UVAS i samtliga grupper, oavsett kön och familjebakgrund, men nivåerna varierade. UVAS-andelen bland män med inrikes bakgrund var något lägre än bland kvinnor med inrikes bakgrund år 2020. UVAS-andelen var störst bland män med utländsk bakgrund, det gäller såväl år 2019 som 2020. Det första pandemiåret tillhörde nästan hälften av männen med utländsk bakgrund UVAS-gruppen.

- ! **År 2020 tillhör nästan hälften av unga män med utländsk bakgrund UVAS-gruppen**

Att ej ha fullföljt gymnasieutbildning medförde överrisker för att ingå i UVAS, något som framgår av tabell 9.

13 Eftersom vi saknar uppgifter om förvärvsinkomster från annat nordiskt land finns det en risk att andelen unga med låga inkomster överskattas. Många unga i Malmö arbetar i Köpenhamn. Det är emellertid inte sannolikt att antalet förvärvsarbetande i Köpenhamn ökade under det första pandemiåret.

TABELL 9

TABELL 9. ANDELAR I UVAS I GRUPPEN MED EJ FULLFÖLJD RESPEKTIVE FULLFÖLJD GYMNASIEUTBILDNING ÅREN 2019 OCH 2020 (EJ STUDIERELATERAD INKOMST)

	UVAS 2019 (%)	UVAS 2020 (%)
Ej fullföljd gymnasieutbildning	40,1	43,7
Fullföljd gymnasieutbildning	20,3	30,4
Samtliga	28,9	36,1

Individer med ej fullföljd utbildning var kraftigt överrepresenterade i UVAS. Det gällde båda åren. Samtidigt var den relativa ökningen av UVAS-andelen betydligt större i gruppen med fullföljd utbildning.

- ! **Individer som inte fullföljt en gymnasieutbildning är starkt överrepresenterade i UVAS-gruppen. Coronapandemin har inte ändrat det mönstret.**

Ökningen av antalet individer med låg inkomst återspeglades också i att fler var beroende av arbetslöshetsrelaterad ersättning 2020 jämfört med 2019.

TABELL 10

ANDELAR MED ARBETSLÖSHETSRELATERAD ERSÄTTNING INKLUSIVE EKONOMISKT BISTÅND 2019 OCH 2020 RELATERAT TILL KÖN OCH FAMILJEBAKGRUND (EJ STUDIERELATERAD INKOMST)

	KVINNOR INRIKES BAKGRUND	KVINNOR UTLÄNDSK BAKGRUND	MÄN INRIKES BAKGRUND	MÄN UTLÄNDSK BAKGRUND	SAMTLIGA
Arbetslöshetsersättning 2019 (%)	14,5	23,7	13,0	31,3	19,9
Arbetslöshetsersättning 2020 (%)	21,3	26,0	21,0	30,8	24,5

Som framgår av uppgifterna i tabell 10 hade ungefär en fjärdedel av individerna i årskullen någon form av arbetslöshetsersättning första pandemiåret jämfört med en femtedel 2019. Störst var andelen bland män med utländsk bakgrund, knappt 31 procent 2020, samtidigt som andelen i den gruppen inte förändrades nämnvärt jämfört med året före.

FAKTORER SOM PÅVERKADE RISKEN FÖR ATT TILLHÖRA UVAS-GRUPPEN 2020

I det följande granskar vi hur olika egenskaper och bakgrundsförhållanden kopplade till fjärdeklassarna från 2008 påverkade risken för att ingå i UVAS-gruppen det första pandemiåret, det vill säga 2020. Populationen består således av 1459 individer. Vi har exkluderat de som hade någon studierelaterad inkomst under år 2020. Av populationen på 1459 individer tillhörde 526 personer eller 36 procent UVAS-gruppen.

Vilka förhållanden påverkade risken för att ingå i UVAS-gruppen 2020? Vi inleder med att lyfta fram följande faktorer:

- Kön och familjebakgrunden
- Ej fullföljd gymnasieutbildning
- Gymnasieprogram
- Fjärdeklassarnas sysselsättningsstatus 2019 (förvärvsarbetande eller ej)
- Socioekonomiska bakgrundsförhållanden: föräldrarnas sysselsättningsstatus (förvärvsarbetande eller ej), försörjningsförhållanden (ekonomiskt bistånd eller ej) och utbildningsnivå (eftergymnasial utbildning eller ej)

Logistiska regressioner. De bedömningar vi gör av olika faktorerers betydelse baseras i huvudsak på logistiska regressioner. För den som är intresserad i att veta lite mer om betydelsen av odds och sannolikheter i anslutning till logistiska regressioner finns mer att läsa i Appendix (Några metodfrågor – om tolkningen av odds och sannolikheter). Med odds menar vi här sannolikheten för att något ska inträffa dividerat med sannolikheten för att det inte ska inträffa. De oddskvoter som presenteras i tabellerna nedan kan tolkas som ett mått på hur mycket en viss bakgrundsfaktor påverkar oddset för att något ska inträffa, till exempel hur mycket ej fullföljd gymnasieutbildning påverkar risken för att vara arbetslös.

Vi börjar med att se på betydelsen av varje faktor var för sig. Därefter gör vi en samlad bedömning.¹⁴ I den slutliga samlade bedömningen få vi en uppfattning om varje enskild faktors förklaringsvärde kopplat till oddset för att ingå i UVAS-gruppen 2020 när vi tagit hänsyn till betydelsen av alla andra faktorer som ingår i modellen. Vi får alltså en uppfattning om till exempel familjebakgrundens betydelse när vi har kontrollerat för alla andra faktorer inverkan.

Vi inleder med variablerna kön och familjebakgrund. Vi noterade i tabell 8 att fjärdeklassare med utländsk bakgrund i större utsträckning ingick i UVAS-gruppen. Män med utländsk bakgrund var kraftigt överrepresenterade, nästan hälften ingick i UVAS år 2020. Vilka var då oddsen för att ingå i UVAS år 2020?

TABELL 11

KÖN OCH FAMILJEBAKGRUND.
ODDS FÖR ATT INGÅ I UVAS-GRUPPEN 2020

Män med inrikes bakgrund	1,000
Män med utländsk bakgrund	2,203
Kvinnor med inrikes bakgrund	1,065
Kvinnor med utländsk bakgrund	1,280

Oddsquot. En oddsquot motsvarande 1 innebär att den förklarande variabeln inte har någon effekt på oddset. Odds under 1 minskar sannolikheten och odds över 1 ökar sannolikheten.

En oddsquot motsvarande 1 innebär att den förklarande variabeln inte har någon effekt på oddset för att ingå i UVAS. I det här fallet utgör män med inrikes bakgrund referensvariabel och de övriga uppgifterna ska alltså relateras till värdet 1.

¹⁴ Notera att de oddsquoter som redovisas i det följande inte kan jämföras med varandra. Helhetsbedömningen av varje faktors förklaringsvärde kan enbart göras när variablerna ingår i samma modell.

Det betyder att oddset för män med utländsk bakgrund var mer än dubbelt så stort för att ingå i UVAS-gruppen, eller uttryckt i relativa termer 120 procent större. Oddset för att kvinnor med inrikes bakgrund skulle ingå i UVAS-gruppen var 6,5 procent större jämfört med inrikes födda män. För kvinnor med utländsk bakgrund var oddskvoten 28 procent större. Den förväntade sannolikheten för att män med utländsk bakgrund skulle ingå i UVAS motsvarade 48,5 procent, vilket kan tolkas som att risken för individerna i den gruppen att tillhöra UVAS var nästan lika stor som att inte ingå i UVAS.

Det finns naturligtvis flera bakomliggande förhållanden som påverkade riskerna för att ingå i UVAS. Vi ska nu se närmare på effekten av att inte ha fullföljt en gymnasieutbildning. 627 individer eller 43 procent av populationen hade inte uppnått målen för en gymnasieexamen. Då har vi också tagit hänsyn till vidare studier på komvux och folkhögskola.

TABELL 12

EJ FULLFÖLJD GYMNASIEUTBILDNING.
ODDS FÖR ATT INGÅ I UVAS-GRUPPEN 2020

Fullföljd gymnasieutbildning	1,000
Ej fullföljd gymnasieutbildning	1,437

I tabell 12 är referensvariabeln fullföljd gymnasieutbildning. Uppgiften för ej fullföljd gymnasieutbildning ska alltså tolkas som att oddset för individer med ej fullföljd var närmare 44 procent högre att ingå i UVAS-gruppen jämfört med individer som hade uppnått utbildningsmålen för ett nationellt program. Det bekräftar i sin tur att ej fullföljd gymnasieutbildning medförde betydande överrisker för att ingå i UVAS.

Frågan är då hur det ser ut om vi granskar effekterna på risken att ingå i UVAS-gruppen i relation till olika utbildningsinriktningar i gymnasiet.

TABELL 13

UTBILDNINGSSINRIKTNING I GYMNASIESKOLAN.
ODDS FÖR ATT INGÅ I UVAS-GRUPPEN 2020

Fullföljd yrkesutbildning	1,000
Fullföljd högskoleförberedande program	1,216
Ej fullföljt nationellt program och introduktionsprogram	1,778

Fullföljd yrkesutbildning utgör referensvariabel i tabell 13. Resultatet visar att oddset för att ingå i UVAS-gruppen var högre för de som fullföljt ett högskoleförberedande program än bland dem som fullföljt en yrkesutbildning, nästan 22 procent större. Oddset för att ingå i UVAS-gruppen var emellertid som väntat allra högst bland dem som antingen inte fullföljt ett nationellt program eller som hade en bakgrund på ett introduktionsprogram, 78 procent högre jämfört med de som fullföljt ett yrkesprogram. Vi har redan konstaterat att sannolikheten var betydligt större att ingå i UVAS-gruppen om man inte uppnått målen för ett nationellt program. Nu kan vi också konstatera att fullföljd yrkesutbildning medförde lägst risk att ingå i UVAS.

! Risken att ingå i UVAS-gruppen är högre för de som fullföljt ett högskoleförberedande program än för de som fullföljt ett yrkesprogram

En faktor som är värd att lyfta fram i sammanhanget handlar om individernas tidigare etableringsstatus i arbetslivet påverkat risken för att tillhöra UVAS-gruppen. Inom arbetsmarknadsforskningen framhålls ofta att unga har relativt höga arbetslöshetstal jämfört med andra åldersgrupper, men att arbetslöshetsperioderna i allmänhet är korta.¹⁵ Det framhålls också ofta att det finns ett naturligt mönster kopplat till så kallad ”job shopping” i unga år. Eftersom unga är nya på arbetsmarknaden byter de oftare jobb. Det sistnämnda är också relaterat till att unga har mer prekära anställningsförhållanden; tidsbegränsade anställningar, färre arbetade timmar och lägre lönenivåer. I viss mån har detta synsätt lett till att man tonat ned betydelsen av hög arbetslöshet bland unga. Det har setts som något problematiskt, men samtidigt som något övergående.

15 Se kapitel 2.

Under senare år har synsätten förändrats en del. Arbetsmarknadsekonomen har, som framhölls i föregående kapitel, i allt större utsträckning pekat på de långsiktiga effekterna av arbetslöshet i unga år. Flera svenska och internationella studier talar för att arbetslöshet får varaktigt negativa effekter på individens välfärd. Arbetslöshetsriskerna ökar sett i ett livscykelperspektiv samtidigt som livsinkomsten minskar. De tilltagande etableringsproblemen för lågutbildade bidrar till detta fenomen. Även unga drabbas av långtidsarbetslöshet med allt vad det innebär i form av begränsade möjligheter till lärande, sämre förutsättningar för karriärutveckling och ökade försörjningsproblem. Som framhölls tidigare används uttrycket ”ärrbildning” i detta sammanhang och det indikerar just att arbetslöshet i unga år kan ge varaktigt negativa välfärdseffekter.

Med utgångspunkt från detta kan det vara intressant att undersöka i vilken utsträckning fjärdeklassarnas sysselsättningsstatus 2019 påverkade riskerna för att ingå i UVAS-gruppen året efter, 2020. I det här fallet utgår vi från uppgifter som belyser om individerna var förvärvsarbetande år 2019 eller ej.

TABELL 14

SYSSELSÄTTNINGSTATUS 2019.
ODDS FÖR ATT INGÅ I UVAS-GRUPPEN 2020

Förvärvsarbetande 2019	1,000
Ej förvärvsarbetande 2019	40,394

Som framgår av tabell 14 var sysselsättningsstatusen 2019 en helt avgörande riskfaktor för att ingå i UVAS-gruppen året efter. Oddskvoten för att ingå i UVAS-gruppen 2020 var nästan mer än 39 gånger högre för de som inte förvärvsarbetade 2019 jämfört med den för förvärvsarbetade. Den förväntade sannolikheten att ingå i UVAS år 2020 var mycket hög bland dem som inte förvärvsarbetade 2019, 79 procent. I enlighet med det resonemang som fördes tidigare talar det också för att det finns en betydande persistens i att vara svagt förankrad på arbetsmarknaden. Omsättningen av individer i UVAS-gruppen tycks ha varit begränsad. Det bekräftas också om vi granskar hur stor andel av de som ingick i UVAS-gruppen 2020 som också tillhörde UVAS-kategorin 2019. 83 procent av de som tillhörde UVAS-gruppen 2020 hade också UVAS-status 2019. Nu ska det tilläggas att 2020 var ett speciellt år i många avseenden

och coronakrisen rimligen bidrog till att färre individer fick jobb och därmed möjlighet att lämna UVAS-statusen.

Vi ska strax ge en övergripande bild av de olika bakgrundsfaktorernas betydelse för att påverka fjärdeklassarnas risker för att tillhöra UVAS-gruppen, men innan vi gör det ska vi undersöka betydelsen av ett några socioekonomiska bakgrundsfaktorer. Tre variabler har studerats närmare: betydelsen av att ha två förvärvsarbetande föräldrar, någon förälder med ekonomiskt bistånd samt någon förälder med eftergymnasial utbildning. I samtliga fall är det föräldrarnas status år 2008 som avses, det vill säga när individerna i undersökningspopulationen gick i fjärde klass. Variablerna är oberoende av varandra, det vill säga utfallet för en variabel påverkas inte av någon av de andra variablerna i tabellen. Referensvariablerna redovisas i anslutning till varje förklarande variabel.

TABELL 15

SOCIOEKONOMISKA BAKGRUNDSFÖRHÅLLANDEN. ODDS FÖR ATT INGÅ I UVAS-GRUPPEN 2020

Två förvärvsarbetande föräldrar (ej två förvärvsarbetande föräldrar=1)	0,458
Någon förälder med ekonomiskt bistånd (ej någon förälder med ekonomiskt bistånd=1)	1,292
Någon förälder med eftergymnasial utbildning (ej någon förälder med eftergymnasial utbildning=1)	1,003

Med undantag för den sista variabeln går oddskvoterna i väntad riktning. När det gäller den första variabeln, det vill säga om individerna hade två förvärvsarbetande föräldrar eller ej 2008, kan vi urskilja ett ganska starkt samband. Oddset för att ingå i UVAS-gruppen minskade med ungefär 54 procent om fjärdeklassarna hade två förvärvsarbetande föräldrar jämfört med om man inte hade det. Hade man någon förälder som uppbar ekonomiskt bistånd år 2008 ökade oddset för att tillhöra UVAS-gruppen 2020 med 29 procent jämfört med om man inte hade det. Om man hade någon eftergymnasialt utbildad förälder eller ej tycks slutligen inte ha haft någon effekt på oddset för att tillhöra UVAS-gruppen. Det kan tyckas förvånande. En

närmare granskning visar dock att andelen fjärdeklassare med eftergymnasialt utbildade föräldrar var stor både bland dem med inrikes bakgrund och dem med utländsk bakgrund. I båda grupperna hade en majoritet av fjärdeklassarna någon eftergymnasialt utbildad förälder. Det fanns inte heller något givet samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå och sysselsättningsgrad. Andelen med två förvärvsarbetande föräldrar var lägre bland fjärdeklassarna med någon eftergymnasialt utbildad förälder än bland fjärdeklassarna som inte hade föräldrar med utbildning på den nivån. Sammantaget är bilden att föräldrarnas sysselsättningsstatus var mest avgörande för risken att tillhöra UVAS-gruppen. Om man hade två förvärvsarbetande föräldrar år 2008 var risken avsevärt lägre för att ingå i UVAS än om man inte hade det.

! Föräldrarnas sysselsättningsstatus var mest avgörande för risken att tillhöra UVAS-gruppen.

DEN SAMLADE BILDEN AV RISKFAKTORERNA FÖR ATT TILLHÖRA UVAS-GRUPPEN ÅR 2020

Vi ska nu ge en samlad bild av de olika faktorernas betydelse i anslutning till risken för att ingå i UVAS-gruppen år 2020. Poängen med att undersöka variablernas betydelse i ett sammanhang är att vi då kan ta hänsyn till att det kan finnas ett beroendeförhållande mellan olika variabler som det är möjligt att kontrollera för. Oddskvoten för varje enskild bakgrundsfaktor har alltså beräknats med hänsyn till samtliga variabler som ingår i modellen. Referensvariabeln för varje enskild variabel redovisas rad för rad. Resultatet framgår i tabell 16.

TABELL 16

DEN SAMLADE BILDEN. ODDS FÖR ATT INGÅ I UVAS-GRUPPEN 2020 (EJ STUDERANDE)	
Ej fullföljd gymnasieutbildning (gymnasieexamen=1)	1,391
Män (kvinnor = 1)	0,923
Utländsk bakgrund (inrikes bakgrund= 1)	1,073
Ej förvärvsarbetande 2019 (förvärvsarbetande 2019= 1)	38,875
Ej två förvärvsarbetande föräldrar år 2008 (två förvärvsarbetande föräldrar = 1)	1,953

Det omedelbara intrycket är att det enbart är tre av variablerna som har betydelse varav sysselsättningsstatusen 2019 är utslagsgivande. Könstillhörigheten liksom familjebakgrunden påverkar inte oddsen för att ingå i UVAS-gruppen i någon större utsträckning. Uppgifterna är inte heller statistiskt signifikanta, vilket i och för sig har mindre betydelse i och med att vi arbetar med en totalundersökning.¹⁶ Det förhållandet att varken kön eller utländsk bakgrund har något större förklaringsvärde kan tolkas som att de övriga bakgrundsvariablerna fångar in merparten av de utmaningar vi förknippar med exempelvis utländsk bakgrund. Även om det naturligtvis finns inslag av diskriminering är det en längre arbetslöshetshistorik, svag socioekonomisk bakgrund och låg utbildning som utgör förklaringar till att individer har överrisker för att ingå i UVAS-gruppen.

När vi har kontrollerat för samtliga bakgrundsvariabler framstår, som väntat, sysselsättningsstatusen 2019 som en variabel som i väldigt hög grad påverkar risken för att ingå i UVAS-gruppen. Att inte ha förvärvsarbetat 2019, jämfört med att ha förvärvsarbetat, mångdubblade oddsen för att tillhöra UVAS 2020. Vi kunde ju konstatera tidigare att merparten av de som tillhörde UVAS-gruppen 2020 också hade gjort det föregående år. En betydande andel av dessa hade inte fullbordat en gymnasieutbildning. Många hade utländsk bakgrund och hade föräldrar med svag förankring på arbetsmarknaden. Variabeln ej för-

16 När man arbetar med urvalsbaseade undersökningar och vill generalisera resultatet till en större målpopulation är signifikanstesten däremot viktiga för att bedöma resultatens pålitlighet och överförbarhet.

värvsarbetande försvagar därför sannolikeffekten av andra variabler. Det sammantagna resultatet är emellertid att en historia av svag förankring på arbetsmarknaden, en sårbar socioekonomisk bakgrund och ej fullföljd utbildning på grundskole- och gymnasienivå genererade betydande överrisker att ingå i UVAS-gruppen 2020.

- ! Sammantaget ledde en tidigare svag förankring på arbetsmarknaden,
- en sårbar socioekonomisk bakgrund och ej fullföljd utbildning på grundskole- och gymnasienivå till betydande överrisker för att ingå i UVAS-gruppen 2020.

UVAS, ARBETSLÖSHETSERSÄTTNING OCH ANDRA SOCIALA ERSÄTTNINGAR 2020

Vi kunde tidigare konstatera att behovet av arbetslöshetsersättning ökade bland fjärdeklassarna 2020 jämfört med 2019 (se tabell 9). Vi talar då både om arbetslöshetsersättning via Arbetsförmedlingen och om ekonomiskt bistånd från kommunen. Bland män med utländsk bakgrund var andelen som var beroende av arbetslöshetsersättning störst, strax över 30 procent.

Hur såg då beroendet av arbetslöshetsersättning ut ibland individer som ingick i UVAS? Som väntat var en större andel i UVAS-gruppen beroende av arbetslöshetsersättning jämfört med dem som inte ingick i UVAS. Totalt hade drygt 35 procent någon form av arbetslöshetsrelaterad ersättning jämfört med 18 procent bland de övriga. Merparten av individerna uppbar ekonomiskt bistånd. Andelen med ekonomiskt bistånd uppgick till 23 procent bland individerna i UVAS-gruppen jämfört med 5 procent bland personer som inte ingick i UVAS. Det sistnämnda återspeglar också att individerna i den här årskullen med arbetslöshetsrelaterade försörjningsproblem i mindre utsträckning kunde förlita sig på arbetslöshetsförsäkringen och ersättningar via Arbetsförmedlingen.

TABELL 17

UVAS 2020. ODDS FÖR ATT UPPBÄRA ARBETSLÖSHETSERSÄTTNING
(INKLUSIVE EKONOMISKT BISTÅND)

Ej UVAS	1,000
UVAS	2,410

Uppgifterna i tabell 17 bekräftar att UVAS-statusen medförde en kraftigt förhöjd risk för att behöva uppbära arbetslöshetsersättning. Oddset ökade med 140 procent, det vill säga mer än fördubblades jämfört med om man inte tillhörde UVAS-gruppen. Den förväntade sannolikheten för att behöva uppbära understöd uppgick till 52 procent.

Vi kan se närmare på flera bakomliggande faktorer som påverkade sannolikheten för att vara i behov av arbetslöshetsersättning. I tabell 18 utgår vi från flera variabler som vi diskuterade tidigare i anslutning till överrisker för att tillhöra UVAS. Variabeln kopplat till föräldrarnas sysselsättningsstatus 2008 kvarstår som en indikator på socioekonomisk bakgrund.

TABELL 18

RISKFAKTORER. ODDS FÖR ATT UPPBÄRA ARBETSLÖSHETSERSÄTTNING
(INKLUSIVE EKONOMISKT BISTÅND)

Ej fullföljd gymnasieutbildning (fullföljd gymnasieutbildning=1)	2,386
Ej förvärvsarbete 2019 (förvärvsarbete=1)	1,857
Ej två förvärvsarbete föräldrar 2008 (förvärvsarbete föräldrar=1)	1,430
Utländsk bakgrund (inrikes bakgrund=1)	1,105
Män (kvinnor=1)	1,012

Mönstret är detsamma som när vi berörde vilka faktorer som påverkar risken för att tillhöra UVAS-gruppen. En skillnad är att variabeln ”ej förvärvsarbete 2019” blir mindre utslagsgivande, men den är ändå stark. Som väntat medför ofullständig grundläggande utbildning betydande överrisker för att vara

beroende av arbetslöshetsersättning. Oddset för arbetslöshetsunderstöd mer än fördubblas för individer som inte fullföljt en gymnasieutbildning jämfört med för individer som uppnått målen för ett nationellt program. För de som inte förvärvsarbetade år 2019 ökade oddset att vara beroende av arbetslöshetsersättning med 86 procent jämfört med de som jobbade 2019. Oddset för arbetslöshetsunderstöd ökade också med 43 procent för de som inte hade två förvärvsarbetande föräldrar år 2008. Det sistnämnda illustrerar alltså något av den sociala spårbundenhet vi identifierade tidigare i anslutning till UVAS-gruppens sammansättning. Däremot framstår inte kön och familjebakgrund som några starkt påverkande faktorer. Det förklaras i sin tur, som vi var inne på tidigare, av att betydelsen av kön respektive utländsk bakgrund minskar när vi kontrollerar för flera mera omedelbart påverkande bakgrundsfaktorer. Sammantaget framstår utbildningsbakgrunden som mest utslagsgivande. Fullföljd gymnasieutbildningen ökade den förväntade risken att uppbära arbetslöshetsrelaterad ersättning med 52 procent.

Det ska också noteras att individerna i UVAS-gruppen var överrepresenterade bland dem som erhöll andra sociala ersättningar. Aktivitetsersättning erbjuds till individer upp till och med 29 års ålder som på grund av funktionsnedsättning eller svår sjukdom bedöms ha nedsatt arbetsförmåga.¹⁷ För äldre är motsvarigheten sjukersättning. Tidigare användes begreppet förtidspension. 7 procent av fjärdeklassarna som ingick i UVAS-gruppen 2020 uppbar aktivitetsersättning. Det är en betydligt högre andel än i den undersökta gruppen av fjärdeklassare som helhet. Bland dem som inte ingick i UVAS var andelen enbart 0,3 procent. En något högre andel av individerna i UVAS uppbar också föräldrapenning, även om det av naturliga skäl var en liten grupp givet individernas låga ålder. 4,4 procent av individerna i UVAS hade föräldrapenning 2020. Andelen bland dem som inte ingick i UVAS var 3,4 procent. Det handlade i praktiken nästan bara om kvinnor; 7,7 procent av kvinnorna hade föräldrapenning 2020. Notera då att vi enbart talar om andelen bland dem som inte uppbar studierelaterad ersättning. I hela årskullen, det vill säga inklusive studerande, var andelen betydligt lägre. 4,6 procent av kvinnorna uppbar föräldrapenning jämfört med 0,7 procent av männen. En större andel kvinnor med utländsk än med inrikes bakgrund uppbar föräldrapenning; 6,7 jämfört med 2,9 procent. Det kan vara intressant att notera att andelen var särskilt stor bland kvinnor utan fullföljd gymnasieutbildning. Drygt 10 procent

17 Ersättningen behöver emellertid inte motsvara 100 procent.

av kvinnorna utan fullföljd gymnasieutbildning hade föräldrapenning, och bland dessa dominerade kvinnor med utländsk bakgrund.

! Drygt 10 procent av kvinnorna utan fullföljd gymnasieutbildning hade föräldrapenning, och bland dessa dominerade kvinnor med utländsk bakgrund.

ETT ÖKAT UTBILDNINGSDELTAGANDE DÄMPADE INFLÖDET I UVAS 2020

Tillväxten av gruppen med en prekär sysselsättnings- och försörjningssituation hade blivit än större det första pandemiåret 2020 om inte fler unga hade utnyttjat möjligheten att påbörja utbildning, såväl på komvux och folkhögskola som på eftergymnasial nivå. Den historiska erfarenheten är att kriser ofta leder till ett ökat studiedeltagande. Krisen i början av 1990-talet följdes till exempel av en kraftig expansion av den högre utbildningen. Utgår vi från årskullen av fjärdeklassare från 2008 var de också i en ålder då många befinner sig i övergången mellan gymnasieutbildning, kompletterande utbildningsformer och arbetslivet. Även om vi bortser från att arbetsmarknaden år 2020 begränsade ungas valmöjligheter är det alltså rimligt att utgå från att ett växande antal individer i årskullen befann sig i ett skede i livet då man valde att studera. Vi granskar först deltagandet i vuxenutbildning och därefter erfarenheterna av utbildning på eftergymnasial nivå.

Erfarenheter av vuxenutbildning

Mycket talar för att pandemin bidrog till att öka studiedeltagandet på komvux och på folkhögskolor. Generellt sett gäller att kvinnor och individer med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland dem med erfarenhet av vuxenutbildning. Utgår vi från vår årskull av fjärdeklassare från 2008 kan vi också konstatera att förgymnasialt utbildade i högre utsträckning deltog i utbildning än gymnasialt utbildade. Antalsmässigt var det emellertid ungefär lika många med fullföljd gymnasieutbildning som förgymnasialt utbildade som studerade inom vuxenutbildningen.

TABELL 19

KÖN- OCH FAMILJEBAKGRUND. ERFARENHET AV KOMVUX- OCH FOLK-
HÖGSKOLESTUDIER 2019 OCH 2020 (ANDELAR RESPEKTIVE ÅR, N=2842)

	2019	2020
Kvinnor med inrikes bakgrund	23,70	32,00
Kvinnor med utländsk bakgrund	33,70	40,70
Män med inrikes bakgrund	17,60	25,40
Män med utländsk bakgrund	27,20	33,30
Samtliga	24,90	32,30

Som framgår av tabell 19 ökade andelen som hade erfarenhet av studier på komvux eller folkhögskola från ungefär en fjärdedel till en närmare en tredjedel av individerna i årskullen mellan de båda jämförelseåren. Det illustrerar en mycket kraftig ökning som åtminstone delvis bör ha sin bakgrund i att individerna inte hade så många alternativ till studier när förutsättningarna på arbetsmarknaden försämrades på grund av coronakrisen. Det kan noteras att de med utländsk bakgrund i högre grad hade erfarenhet av vuxenutbildning. Särskilt kvinnor med utländsk bakgrund utmärkte sig genom att en mycket stor andel, närmare 41 procent, hade erfarenheter av studier på komvux eller folkhögskola.

Andelen med erfarenhet av vuxenutbildning ökade alltså bland såväl gymnasialt som förgymnasialt utbildade, vilket framgår av tabell 20.

- Andelen med erfarenheter av vuxenutbilning ökade bland alla individer,
- oavsett utbildnings- och familjebakgrund

TABELL 20

GYMNASIALT OCH FÖRGYMNASIALT UTBILDADE. ERFARENHET AV KOMVUX- OCH FOLKHÖGSKOLESTUDIER 2019 OCH 2020 (ANDELAR RESPEKTIVE ÅR, N=2842)

	2019	2020
Gymnasialt utbildade	18,70	23,10
Förgymnasialt utbildade	39,20	53,70
Samtliga	24,90	32,30

Men studiedeltagandet ökade mest i gruppen förgymnasialt utbildade. Mer än hälften i den gruppen hade erfarenheter av studier inom vuxenutbildningen år 2020. Det skulle kunna tolkas som pandemin bidrog till att förstärka en utbildningslinje som i sin tur bör ha dämpat krisens följdverkningar kopplat till inträdeshinder på arbetsmarknaden och försörjningsmässig utsatthet.

Samtidigt bör det noteras att de lågutbildade kvinnorna i årskullen i betydligt högre grad än männen tog vara på möjligheterna att studera på komvux och folkhögskola.

TABELL 21

FÖRGYMNASIALT UTBILDADE. ERFARENHETER AV KOMVUX- OCH FOLKHÖGSKOLESTUDIER 2019 OCH 2020 (ANDELAR RESPEKTIVE ÅR, N=857)

	2019	2020
Kvinnor	48,80	65,80
Män	31,90	44,40
Totalt	39,20	53,70

Som framgår av uppgifterna i tabell 21 är det en mycket stor skillnad kopplat till kön. Lågutbildade män i årskullen var avsevärt mindre benägna att påbörja studier inom vuxenutbildningen. Av de lågutbildade kvinnorna med utländsk bakgrund hade hela 70 procent erfarenhet av studier på komvux eller folkhögskola år 2020 jämfört med 60 procent bland de inrikes födda kvinnorna.

Bland lågutbildade män hade 45 procent av de med utländsk bakgrund erfarenhet av vuxenutbildning jämfört med 43 procent av dem med inrikes bakgrund.

- ! Lågutbildade kvinnor studerade inom vuxenutbildningen i högre grad än
- lågutbildade män.

En logistisk regression bekräftar att ej fullföljd gymnasieutbildning tredubblade oddset för att individen i årskullen skulle ha erfarenhet av vuxenutbildning år 2020. Samtidigt reducerades oddset för vuxenutbildning med 38 procent om individen var en man jämfört med en kvinna. Ej fullföljd gymnasieutbildning var den bakgrundsfaktor som hade störst effekt på sannolikheten för vuxenutbildning i vår årskull av fjärdeklassare i Malmö från 2008.

- ! Ej fullföljd gymnasieutbildning tredubblade oddset för att individen i
- årskullen skulle ha erfarenhet av vuxenutbildning år 2020

Erfarenheter av eftergymnasial utbildning

Även andelen som hade erfarenhet av eftergymnasiala studier ökade påtagligt fram till och med 2020. I tabell 22 redovisas uppgifter i relation till kön och familjebakgrund.

TABELL 22

ERFARENHETER AV EFTERGYMNASIAL UTBILDNING ÅREN 2019 OCH 2020
(ANDELAR RESPEKTIVE ÅR, N=2842)

	2019	2020
Kvinnor med inrikes bakgrund	19,30	35,50
Kvinnor med utländsk bakgrund	25,70	37,70
Män med inrikes bakgrund	15,40	25,90
Män med utländsk bakgrund	17,40	26,50
Samtliga	19,10	31,30

Andelen som hade erfarenhet av eftergymnasiala studier uppgick till drygt 31 procent det sista uppföljningsåret. Det var en betydligt större andel kvinnor än män som hade erfarenheter av universitets- och högskolestudier. Störst var som framgår av uppgifterna i tabell 22 andelen bland kvinnor med utländsk bakgrund, knappt 38 procent år 2020. Oddset för eftergymnasiala studier var 48 procent högre för kvinnor jämfört med män.

Ungefär 40 procent av samtliga med högre utbildning hade erfarenhet av studier vid Malmö universitet det första uppföljningsåret. Andelen minskade sedan något till 38 procent år 2020. Det sistnämnda ska då ses mot bakgrund av en kraftig ökning av antalet individer med högre utbildning totalt sett. Antalet i årskullen som studerat vid Malmö universitet var något högre än vid Lunds universitet. Betydligt färre valde att studera vid andra lärosäten.

Sammansättningen av gruppen som hade erfarenhet av studier vid Malmö universitet skilde sig från hela gruppen med erfarenhet av eftergymnasiala studier i tre viktiga avseenden. För det första, även om kvinnorna naturligtvis dominerade totalt sett, var det en något större andel bland männen med erfarenhet av eftergymnasial utbildning som valde att studera i Malmö jämfört med bland kvinnorna. 41 procent av männen som hade erfarenhet av eftergymnasial utbildning hade år 2020 studerat vid Malmö universitet jämfört med 35 procent av kvinnorna. För det andra var andelen med utländsk bakgrund större bland dem med erfarenhet av studier vid Malmö universitet. Drygt 50 procent av individerna med utländsk bakgrund och erfarenhet av eftergymnasiala studier hade valt Malmö universitet jämfört med enbart 27 procent av dem med inrikes bakgrund. Bland fjärdeklassare med utländsk bakgrund var oddset för studier vid Malmö universitet 80 procent högre jämfört med kamraterna i årskullen med inrikes bakgrund. För det tredje var det en större andel bland dem med erfarenhet av studier vid Malmö universitet som inte hade eftergymnasialt utbildade föräldrar. 49 procent av fjärdeklassarna från 2008 som hade valt Malmö universitet hade inte någon förälder med högre utbildning jämfört med 34 procent av dem som valde utbildningar vid andra lärosäten. Generellt sett bekräftar detta att Malmö universitet i högre grad än andra lärosäten attraherade studenter med "otraditionell" bakgrund.

- ! Malmö universitet attraherade i högre grad än andra lärosäten
- studenter med "otraditionell" bakgrund

Sammantaget talar uppgifterna för ett påtagligt ökat utbildningsdeltagande. Detta är i hög grad ett förväntat mönster. Vi talar om 22-åringar som befinner sig i en transitionsfas kopplat såväl till vuxenutbildning i olika former som till arbetsliv, men det är samtidigt ett mönster som rimligen förstärktes av pandemins återverkningar. Möjligheterna på arbetsmarknaden blev mer begränsade och valet av utbildning framstod som ett rationellt sätt att överbrygga krisen och bygga upp relevanta kunskaper och kvalifikationer. Ur ett övergripande samhällsperspektiv bidrog en förstärkt utbildningslinje till att mildra krisens återverkningar och begränsa inflödet i UVAS-gruppen. Att fler valde utbildning underlättade också för de mindre utbildningsbenägna. Konkurrensen om jobben hade blivit hårdare och möjligheterna till egenförsörjning mer begränsade om färre valt utbildning.

- ! Resultatet följde ett förväntat mönster om ökat utbildningsdeltagande,
- vilket bidrog till att mildra pandemins återverkningar för årskullen.

NIONDEKLASSARNA FRÅN 2008 – OM VARAKTIG SOCIAL UTSATTHET

Vi övergår nu till att granska förhållandena för årskullen som var fem år äldre, 27 år när coronakrisen bröt ut våren 2020. Vi undersöker således villkoren för de som var födda 1993 och gick ut årskurs 9 i någon av grundskolorna i Malmö år 2008. Totalt omfattar årskullen 2742 individer, jämnt fördelad på kvinnor och män, 1371 vardera. 42 procent hade utländsk bakgrund (13 procent var utrikes födda och 29 procent inrikes födda med två utrikes födda föräldrar).

Tabell 23 visar att 53 procent hade studerat på ett högskoleförberedande program i gymnasiet, 32 procent på ett yrkesprogram medan 14 procent hade en bakgrund på det individuella programmet. Det individuella programmet var föregångaren till dagens introduktionsprogram som introducerades i samband med gymnasiereformen 2011 (Gy11).

TABELL 23

GYMNASIEUTBILDNING BLAND NIONDEKLASSARNA FRÅN 2008 (N=2742)

	KVINNOR	MÄN	TOTALT
Högskoleförberedande program (%)	57	50	53
Yrkesprogram (%)	28	35	32
Individuellt program (%)	14	14	14
Ingen registrerad gymnasieutbildning (%)	1	1	1

De med utländsk bakgrund var kraftigt överrepresenterade på det individuella programmet och något underrepresenterade på såväl högskoleförberedande program som yrkesprogram. Individer med två förvärvsarbetande föräldrar (år 2008) var kraftigt överrepresenterade på högskoleförberedande program och underrepresenterade på individuellt program. Sju av tio med minst en eftergymnasialt utbildad förälder valde ett högskoleförberedande program, 23 procent ett yrkesprogram medan enbart 6 procent hade studerat på individuellt program.

Närmare en fjärdedel av årskullen hade det sista uppföljningsåret 2020 inte uppnått målen för en treårig utbildning på ett nationellt program. Variationen var stor mellan olika utbildningsinriktningar: 12 procent bland de som följt ett högskoleförberedande program, 22 procent bland de som gått ett yrkesprogram och 71 procent av de som följt ett individuellt program hade inte uppnått målen för en gymnasieutbildning. Många, 41 procent, gick vidare till komvux- eller folkhögskolestudier efter gymnasiet. Andelsmässigt var det fler elever med en bakgrund på yrkesprogram och individuellt program som påbörjade komvux- eller folkhögskolestudier, 47 respektive 58 procent. Men andelen komvux- och folkhögskolestuderande var också stor bland elever på högskoleförberedande program, 33 procent. Elever från högskoleförberedande program var antalsmässigt flest bland de som påbörjade studier på komvux eller folkhögskola.

- **Stor variation mellan olika gymnasieprogram gällande hur stor andel**
- **som ej uppnått gymnasieexamen vid 22 års ålder: 12 procent på högskoleförberedande program, 22 procent på yrkesprogram och 71 procent av de som gått ett introduktionsprogram**

Ungefär hälften av årskullen hade erfarenhet av eftergymnasiala studier 2020. Bland de med högskoleförberedande utbildning från gymnasiet var andelen 72 procent, bland tidigare yrkes elever 31 procent och bland elever från individuellt program 8 procent. Även om andelen som gick vidare från ett högskoleförberedande program till eftergymnasiala studier var stor hade alltså många från dessa gymnasieprogram inte påbörjat högskoleutbildning vid 27 års ålder. Närmare 30 procent hade inte erfarenhet av högskole- eller universitetsutbildning. Andelen som studerade var låg totalt sett år 2020, mindre än 20 procent. De flesta förvärvsarbetade.

Coronakrisens effekter för niondeklassarna från 2008

Coronapandemin påverkade inte gruppens arbetsmarknads- och försörjningsvillkor lika markant som den fem år yngre årskullen, fjärdeklassarna från 2008. Men ser man utvecklingen över några år, från 2015 och framåt, syns ändå ett hack i utvecklingen 2020. Andelen med förvärvsinkomster som understeg ett prisbasbelopp ökade något efter att ha minskat betydligt under flera år i sträck.

TABELL 24

ANDELAR MED LÅG FÖRVÄRVINKOMST ÅREN 2015–2020 (SAMTLIGA I ÅRSKULLEN, N=2742)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Låg inkomst	40,1	34,4	30,6	27,5	25,3	26,5

Ökningen av antalet individer i årskullen med låga förvärvsinkomster återspeglades i att andelen med arbetslöshetsrelaterad ersättning ökade under det första pandemiåret, om än ganska marginellt. Med arbetslöshetsrelaterad ersättning avses alltså både ersättningar via Arbetsförmedlingen och ekonomiskt bistånd.

TABELL 25

ANDEL MED ARBETSLÖSHETSRELATERAD ERSÄTTNING ÅREN 2015–2020
(SAMTLIGA I ÅRSKULLEN, N=2742)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Arbetslöshetsrelaterad ersättning	23,7	21,5	18,6	16,1	14,8	16,6

Exkluderar vi dem som studerade 2020 hade närmare en femtedel arbetslöshetsrelaterad ersättning.

Varaktig social utsatthet bland niondeklassarna från 2008

I samband med uppföljningen av individerna i årskullen under åren från 2015 fram till och med 2020 blir det tydligt hur många av dem som befann sig i en utsatt social situation redan 2015 som fortfarande levde under prekära sociala förhållanden år 2020. Ett betydande antal av dem som tillhörde UVAS och var beroende av arbetslöshetsersättning år 2015 gjorde det fortfarande år 2020. De sistnämnda hade främst en bakgrund i mer bräckliga hemförhållanden, där föräldrarna inte förvärvsarbetade, och var överrepresenterade bland dem med ofullständig grundläggande utbildning samt bland dem med utländsk bakgrund. I tabell 26 och 27 nedan framgår hur stora andelar som tillhörde UVAS och som uppbar arbetslöshetsersättning (inklusive ekonomiskt bistånd) både år 2015 och 2020.

TABELL 26

ANDELAR I UVAS BÅDE 2015 OCH 2020 (EJ STUDERANDE)

	BÅDA ÅREN
Båda föräldrarna förvärvsarbetande 2008	12,9
Båda föräldrarna ej förvärvsarbetande 2008	25,5
Kvinnor inrikes bakgrund	14,4
Kvinnor utländsk bakgrund	30,4
Män inrikes bakgrund	15,9
Män utländsk bakgrund	21,5
Fullföljd yrkesutbildning	8,3
Ej fullföljd yrkesutbildning	21,4
Fullföljt högskoleförberedande program	18,2
Ej fullföljt högskoleförberedande program	22,8
Individuellt program (IV)	30,0
Fullföljd gymnasieutbildning	15,3
Ej fullföljd gymnasieutbildning	27,5
Samtliga	19,9

Bland uppgifterna i tabellerna framstår tre bakgrundsfaktorer som avgörande: för det första om båda föräldrarna inte förvärvsarbetade när individerna gick i årskurs 9 år 2008, för det andra om individerna hade utländsk bakgrund och för det tredje om individerna inte fullföljt en gymnasieutbildning. 25,5 procent av dem vars båda föräldrar inte förvärvsarbetade när de gick i årskurs 9 i grundskolan tillhörde UVAS-gruppen båda åren. 25,3 procent av samtliga med utländsk bakgrund tillhörde UVAS-gruppen både 2015 och 2020. 27,5 procent av dem som inte hade fullföljt studier på gymnasial nivå ingick i UVAS båda åren. Bland de som var födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar var andelen som ingick i UVAS båda åren större än bland utrikes födda. Logistiska regressioner bekräftar överriskerna för att tillhöra UVAS-gruppen. Den avgörande bakomliggande faktorn är utbildningsbakgrund. Oddset för att ingå i UVAS båda åren ökade med drygt 200 procent om individen inte hade uppnått målen för en gymnasieutbildning. Om de inte hade

två förvärvsarbetande föräldrar, ökade oddset med 45 procent för att tillhöra UVAS-gruppen båda åren. För individer med utländsk bakgrund ökade oddset med 28 procent. Närmare 62 procent av de som ingick i UVAS 2015 ingick också i UVAS-gruppen 2020. 32 procent av de som tillhörde UVAS-gruppen 2015 uppbar arbetslöshetsersättning inklusive ekonomiskt bistånd år 2020.

TABELL 27

ANDELAR MED ARBETSLÖSHETSERSÄTTNING INKLUSIVE EKONOMISKT BISTÅND BÅDE ÅR 2015 OCH 2020 (EJ STUDERANDE).

	BÅDA ÅREN
Båda föräldrarna förvärvsarbetande 2008	9,0
Båda föräldrarna ej förvärvsarbetande 2008	19,4
Kvinnor inrikes bakgrund	10,3
Kvinnor utländsk bakgrund	19,4
Män inrikes bakgrund	10,5
Män utländsk bakgrund	20,2
Fullföljd yrkesutbildning	9,1
Ej fullföljd yrkesutbildning	20,8
Fullföljd högskoleförberedande program	5,8
Ej fullföljd högskoleförberedande program	14,9
Individuellt program (IV)	29,5
Fullföljd gymnasieutbildning	8,8
Ej fullföljd gymnasieutbildning	24,5
Samtliga	14,8

■ En majoritet av de som tillhörde UVAS 2015 gjorde det fortfarande fem
● år senare

Betraktar vi uppgifterna om individerna som uppbar arbetslöshetsersättning inklusive ekonomiskt bistånd båda åren blir mönstret detsamma, men på en lägre nivå. 19,7 procent av dem med utländsk bakgrund uppbar arbetslöshetsersättning båda åren. 19,4 procent av dem vars båda föräldrar inte förvärvs-

arbetade hade arbetslöshetsersättning. Slutligen hade 24,5 procent av samtliga som saknade fullföljd gymnasieutbildning arbetslöshetsersättning båda åren. Oddset för att uppbära arbetslöshetsersättning mångdubblades för individer som saknade fullföljd gymnasieutbildning. Oddset för att uppbära arbetslöshetsersättning var mer än 200 procent högre för individer utan fullföljd grundläggande utbildning jämfört med individer som hade uppnått utbildningsmålen i gymnasiet (eller via vuxenutbildningen). För individer med utländsk bakgrund var oddset 45 procent högre för att uppbära arbetslöshetsersättning jämfört med individer med inrikes bakgrund. 53,4 procent av de som inte studerade och uppbar arbetslöshetsersättning 2020 hade haft ersättning 2015. Av de som uppbar försörjningsstöd 2020 hade 58,6 procent haft försörjningsstöd redan 2015.

Uppgifterna förstärker bilden av att en betydande grupp unga befinner sig i socialt sårbara och utsatta positioner under långa perioder. Det förstärker också bilden av att försörjningsproblemen och utanförskapet kan få mycket långsiktiga och kostsamma konsekvenser. Flera av dessa negativa samhällseffekter kopplat till ohälsa, svartjobb och kriminalitet finns det inte möjligheter att följa upp inom ramen för denna studie. Men resultaten talar för betydelsen av kompensatoriska insatser för att göra det möjligt för fler än i dag att fullfölja utbildning på grundläggande nivå. Utbildningslinjen är den främsta investeringen i en socialt uthållig framtid.

4

SLUTSATSER OCH REFLEKTIONER

Pandemin fick stora återverkningar särskilt bland unga i inledningen av övergångsfasen till arbetslivet. I den här rapporten har vi fokuserat på pandemins sysselsättnings- och försörjningsrelaterade aspekter. Uppföljningar och studier på internationell såväl som nationell nivå bekräftar att unga drabbades hårdare än andra åldersgrupper.

En omedelbar iakttagelse är att coronakrisen inte drabbade alla på samma sätt. Utfallet var i hög grad beroende av individernas utbildningsnivå och socioekonomiska bakgrund. Här kan det finnas anledning att anknyta till begreppet maktresurser som är så centralt inom socialpolitisk forskning. Individer med mer utbildning och från mer resursstarka miljöer påverkades genomgående mindre negativt.

Uppföljningen av årskullen av individer som gick i fjärde klass i någon av grundskolorna i Malmö år 2008 bekräftar att unga mitt i övergången till vuxenlivet påverkades på flera sätt. Utmaningarna kopplat till arbete och försörjning var störst bland unga med låg utbildning och från mindregynnade socioekonomiska förhållanden. Bakgrundsfaktorer som föräldrarnas sysselsättningsstatus hade stor betydelse. Om båda föräldrarna förvärvsarbetade minskade risken påtagligt för att ungdomarna skulle påverkas negativt sysselsättnings- och försörjningsmässigt under det första pandemiåret. De som inte fullföljt en utbildning på gymnasienivå och som hade varit svagt förankrade på arbetsmarknaden året före pandemin slog till löpste mycket stora risker att påverkas negativt.

Uppföljningen av fjärdeklassarna från 2008 talar för att det finns många individer i årskullen med överrisker för varaktigt prekära sociala förhållanden. Den bilden förstärks när vi följer upp den fem år äldre årskullen, de som hade gått i årskurs 9 i någon av grundskolorna i Malmö 2008 och som var 27 år det första pandemiåret. Uppföljningen av gruppens status visade att av de som tillhörde UVAS 2015 var det ett betydande antal som fortfarande gjorde det 2020. Det handlade om drygt 60 procent. 40 procent av dem som uppbar arbetslöshetsersättning inklusive ekonomiskt bistånd 2015 gjorde det också 2020. Tre faktorer framstår som utslagsgivande för att förklara detta mönster av varaktig social utsatthet: föräldrarnas sysselsättningsstatus, utländsk bakgrund och ej fullföljd grundläggande utbildning. Bland dessa faktorer är ej fullföljd utbildning mest utslagsgivande.

Även om antalet med låga inkomster eller med arbetslöshetsersättning ökade bland niondeklassarna från 2008, framstår inte de negativa effekterna som lika påtagliga som för den fem år yngre årskullen. Det som framträder är i stället att det finns en betydande grupp unga vuxna med utsatta sociala villkor vars förhållanden inte tycks påverkas i större utsträckning av konjunkturellt betingade förändringar på arbetsmarknaden. Utanförskapet och den sociala sårbarheten består oavsett efterfrågeförhållanden. Grundproblemet hänger samman med att individerna inte kommit över de utbildningströsklar som gäller för etablering på arbetsmarknaden. Fullföljd grundskoleutbildning och gymnasieutbildning utgör grundförutsättningar för stabila sysselsättnings- och försörjningsvillkor. För unga som motsvarar utbildningskraven är etableringsförutsättningarna förhållandevis goda. För de som väljer yrkesutbildning och eftergymnasial utbildning är utsikterna mycket goda. Men för de som inte

fullföljer en utbildning på gymnasial nivå är förutsättningarna mycket ogynnsamma. Problemet är strukturellt. Det sistnämnda har också betydelse när vi diskuterar coronakrisens effekter. Särskilt de yngre bland unga vuxna påverkades negativt av coronakrisens återverkningar på arbetsmarknaden. Fler blev arbetslösa och drabbades av inkomstförluster. Det riktigt allvarliga på längre sikt är emellertid om krisen har bidragit till att förstärka utanförskapet och den sociala sårbarheten hos unga som redan hade mindre gynnsamma förutsättningar att klara etableringen på arbetsmarknaden.

TVÅ HUVUDSAKLIGA SLUTSATSER

Två avslutande slutsatser kan lyftas fram. Den första handlar om överriskerna för att fastna i en utsatt situation med svag arbetsmarknadsförankring och osäker försörjningsförmåga. Uppföljningen talar för att en betydande andel av fjärdeklassarna som tillhörde UVAS-gruppen och uppbar arbetslöshetsrelaterad ersättning under det första pandemiåret 2020 också hade levt under osäkra förhållanden under 2019. Omsättningen i gruppen var begränsad. Det här mönstret blev alltså än tydligare när vi studerade villkoren för niondeklassarna från 2008. Mot bakgrund av sentida forskning om arbetslöshetens långsiktiga ärrbildningseffekter kan det väcka farhågor och det talar för betydelsen av åtgärder som skapar möjligheter till anpassade utbildningsinsatser, kontakter och lärande i arbetslivet. Samtidigt bör det noteras att det finns en risk för att antalet individer i UVAS-gruppen överskattas i den statistik som vi har tillgång till. Vi saknar uppgifter om inkomst från annat nordiskt land och kan därför inte identifiera individer som arbetspendlade till Danmark. Enligt de senaste uppgifterna från SCB avseende 2019 var det till exempel 110 av individerna i Malmö som var födda 1998 som förvärvsarbetade i ett annat nordiskt land (samtliga i Danmark).¹⁸ Det betyder att upp emot 20 procent av de som vi räknar till UVAS-gruppen kan bestå av individer som hade förvärvsinkomst i Danmark. Mycket talar emellertid för att gruppen bestod av individer som hade fullföljt en gymnasieutbildning.

- **Det finns tydliga överrisker för att fastna i en utsatt situation med osäker försörjning**

18 Tack till Johan Lindberg på SCB som bistått med uppgifterna.

Den andra slutsatsen handlar om det ökade utbildningsdeltagandet, både i vuxenutbildning och eftergymnasial utbildning. Utbildningslinjen framstår som huvudstrategin för att möta pandemins återverkningar, både på individnivå och i ett bredare samhällsperspektiv. Det ökade utbildningsdeltagandet bidrog till att begränsa tillväxten av UVAS-gruppen bland fjärdeklassarna från 2008 och antalet som var beroende av arbetslöshetsersättning. Det skapade också möjligheter för individer som av olika skäl inte var motiverade för studier. Konkurrensen om jobben hade blivit hårdare om färre valt utbildningsspåret. Alternativkostnaden för att delta i utbildning är generellt sett låg i under perioder präglade av kriser och svaga arbetsmarknadsförhållanden. Det sistnämnda gäller både ur ett individ- och ett samhällsperspektiv. Samtidigt är det viktigt att framhålla att utbildningslinjen inte bara är motiverad i ett kortsiktigt perspektiv, för att överbrygga tillfälliga kriser. Utbildning är rimligen också det huvudsakliga verktyget för att skapa bryggor till arbetslivet för de som riskerar att fastna i socialt utsatta villkor. Det är den främsta investeringen i en socialt hållbar framtid.

- ! Att delta i utbildning, både i vuxenutbildning och eftergymnasial utbildning, var en bra strategi för att möta effekterna av pandemin

AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Uppgifterna i rapporten förstärker bilden av att utbildning är nyckeln till stabila etablerings- och försörjningsvillkor. När vi talar om utbildning som den främsta investeringen i en socialt hållbar framtid är det viktigt att betona att vi då syftar på livslånga insatser som inkluderar flera aktörer. De problem som kan identifieras i anslutning till övergångarna från skola till arbetsliv och de sårbara försörjningsvillkor som en betydande andel av de unga upplever kan bara förebyggas och motverkas via insatser på flera politikområden och genom medverkan från flera aktörer. Skolans roll är naturligtvis helt central, men skolan kan inte klara det socialt kompensatoriska uppdraget på egen hand.

- ! Utbildning är nyckeln till stabila etablerings- och försörjningsvillkor.

Vi behöver mer kunskap om hur lärandets sociala bestämningsfaktorer är relaterade till hälsans sociala bestämningsfaktorer. Hur påverkas unga, särskilt unga med svagare sociala nätverk och mindre gynnsam socioekonomisk bak-

grund, av trendmässigt ökade utbildningskrav? Välmåendet påverkas rimligen negativt när individuella aspirationer krockar med begränsande strukturella förutsättningar. Villkoren varierar, men för många unga framstår klassiska milstolpar i vuxenblivandet som ett tryggt jobb, ekonomiskt oberoende, egen bostad och familjebildning som svåruppnåeliga. Till detta kommer tilltagande oro gällande existentiella utmaningar kopplat till klimatförändringar och omvärldskonflikter. Hur kan samhället, och då inte minst våra utbildningsinstitutioner, bli bättre på att hantera den växande och berättigade oro som många barn och unga upplever?

Betydelsen av tidiga insatser för barn i förskolan och de första årskurserna i grundskolan kan inte nog understrykas. Elevers rätt till extra anpassningar och särskilt stöd för att uppnå utbildningsmålen måste alltid bevakas såväl av skolhuvudmän som av politiskt ansvariga på kommunnivå. Här är det också viktigt att föräldrar involveras, bland annat i processerna med att ta fram och följa upp individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram. Resultaten i den här rapporten talar också för att föräldrarnas sysselsättningsstatus har avgörande betydelse för elevers skolprestationer. Det sistnämnda beror sannolikt inte enbart på mer gynnsamma ekonomiska uppväxtvillkor. Förvärvsarbete är länkat till bättre psykosociala förhållanden, mer harmoniska familjeförhållanden och mindre ohälsa generellt sett. Insatser som stärker föräldrarnas ställning på arbetsmarknaden skapar mer gynnsamma förutsättningar för barnen, såväl utbildningsmässigt som hälsomässigt.

**! Insatser som stärker föräldrarnas ställning på arbetsmarknaden skapar
• mer gynnsamma förutsättningar för barnen.**

Många unga behöver mer stöd vid övergången till gymnasiet. Det handlar då både om förutsättningarna för de som inte uppnår behörighetskraven för ett nationellt program och utbildningsvalen i relation till framtida jobb- och försörjningsmöjligheter. Unga som påbörjar ett introduktionsprogram och inte har förutsättningar att gå vidare till ett nationellt program bör i så stor utsträckning som möjligt erbjudas möjligheter att studera ämnen med yrkesinriktning, bland annat i anslutning till yrkespaket och med betydande inslag av arbetsplatsförlagt lärande. På flera gymnasieskolor i Malmö erbjuds dessa möjligheter, både inom ramen för yrkesintroduktion och programinriktat val. Erfarenheterna visar att yrkeskunskaper och erfarenheter från arbetslivet underlättar möjligheterna att få jobb, även för unga som inte når målen för en examen.

I skollagen heter det att unga ska få stöd för att göra välgrundade utbildningsval. Det ska bland annat tillgodoses genom studie- och yrkesvägledning. I flera utredningar på nationell nivå har det framhållits att vägledningen behöver förstärkas och att formerna för vägledningen behöver förändras. Eleverna i grundskolan har behov av mer kunskaper om vilka möjligheter arbetslivet erbjuder, och då räcker det inte med bara insatser under de sista åren i grundskolan. Arbetet med att integrera studie- och yrkesvägledningen i undervisningen och göra vägledningen till hela skolans ansvar måste drivas vidare. Vägledningen fyller potentiellt en mycket viktig kompensatorisk funktion för elever vars föräldrar är svagt förankrade på arbetsmarknaden och har begränsade erfarenheter av utbildningssystemet.

- ! **Arbetet med att involvera alla i skolans vägledningsarbete är av stor vikt, då vägledningen fyller en viktig kompensatorisk funktion**

Här är det också viktigt att framhålla betydelsen av arbetslivets medverkan. Ansvaret för att barns och ungdomars kunskaper om arbetslivet utvecklas vilar också på arbetsmarknadens parter. Arbetsgivarorganisationer och fackliga organisationer skulle i högre grad, bland annat via yrkesnämnderna, kunna samverka med skolorna för att stärka vägledningsarbetet.

- ! **Ansvaret för att barns och ungdomars kunskaper om arbetslivet utvecklas vilar också på arbetsmarknadens parter.**

Arbetslivets medverkan vad gäller vägledningen borde vara lika naturlig som samarbetet kring yrkesprogrammen. Om yrkesprogrammen ska kunna erbjuda de kompetenser som efterfrågas på olika delar av arbetsmarknaden är bransch- och partsorganisationers medverkan helt avgörande. Det finns strukturer för sådan samverkan, bland annat via lokala och nationella programråd. Samtidigt finns det mycket som talar för att samarbetet skulle kunna utvecklas. Vi kan lära av länder med starkare traditioner kring lärlingsutbildningen, både när det gäller fördelningen av ansvaret för apl-platser och kvalitetssäkringen av yrkeslärandet. Det sistnämnda gäller då inte bara för elever som studerar på nationella program utan också elever som deltar i yrkesutbildning inom ramen för introduktionsprogram.

Många unga utnyttjar möjligheterna att komplettera grundskole- och gymnasie-studierna via utbildning på komvux och folkhögskola. Våra uppföljningar visar att andelen av en årskull i Malmö som söker sig till vuxenutbildningen är mycket stor. Men än fler borde göra det, framför allt unga lågutbildade män. I dag finns möjligheter att erbjuda det så kallade studiestartsstödet för lågutbildade arbetslösa, men då ska man ha uppnått 25 års ålder. Fler arbetslösa unga med svag utbildningsbakgrund bör uppmuntras att delta i lärande med fokus på yrkesrelaterade kunskaper och färdigheter.

! Fler arbetslösa unga män med svag utbildningsbakgrund bör uppmuntras att delta i lärande med fokus på yrkesrelaterade kunskaper och färdigheter.

Många unga går vidare till eftergymnasial utbildning. Malmö universitet har lyckats väl med att attrahera studenter med ”otraditionell” bakgrund. Våra uppföljningar visar att unga vuxna med utländsk bakgrund vars föräldrar saknar eftergymnasial utbildning i högre grad väljer Malmö universitet än andra lärosäten. Enligt Universitetskanslerämbetets uppgifter hade 36 procent av nybörjarstudenterna i Malmö högutbildade föräldrar år 2022 jämfört med 62 procent vid Lunds universitet och 45 procent som genomsnitt för samtliga lärosäten. Även de med erfarenhet av vuxenutbildning väljer i högre grad Malmö universitet. Genomsnittsåldern bland studenterna på grundutbildningarna vid Malmö universitet är högre än vid många andra lärosäten.

SCB:s redovisningar visar att prestationsgraden bland studenterna i Malmö, det vill säga det genomsnittliga antalet avklarade högskolepoäng per student, har ökat under en längre period. Samtidigt visar våra uppföljningar att en lägre andel av de som valt att studera i Malmö avslutade utbildningen med en examen än av de som valde att studera vid andra lärosäten. De som avslutat utbildningen med en examen får mer gynnsamma villkor på arbetsmarknaden. Det finns anledning att än mer uppmärksamma behovet av särskilt stöd till studenter med studiesvårigheter och samtidigt informera nyantagna studenter om det långsiktiga värdet av en examen.

! En lägre andel studenter vid Malmö universitet tar examen, jämfört med andra lärosäten.

Uppföljningarna som har redovisats i denna rapport visar, avslutningsvis, att unga påverkades negativt under coronapandemins första år. Fler blev arbetslösa och hade låga inkomster. Unga vuxna som befann sig i inledningen av övergångsprocessen till arbetslivet drabbades hårdare än de som var några år äldre. Samtidigt tycks återhämtningen på arbetsmarknaden ha varit snabb. Redan 2021 var sysselsättningsgraden tillbaka på 2019 års nivå. Hur det blir framöver återstår att se. I skrivande stund (januari 2023) talar mycket för att de ekonomiska förhållandena i närtid kan bli turbulenta. Den inledande kunskapsöversikten (kapitel 2) såväl som resultaten av uppföljningarna visar att ekonomiska nedgångsperioder ofta drabbar unga hårdare än andra åldersgrupper. Samtidigt är det ett än större problem att det finns en betydande grupp unga som är svagt etablerade på arbetsmarknaden och har låga inkomster under långa perioder, oavsett konjunkturläge.

■ Arbetsmarknads- och försörjningsvillkoren försämrades under det första pandemiåret, men återhämtningen var relativt snabb. Den stora utmaningen på sikt är att vi har en betydande andel unga vars villkor under långa perioder präglas av social utsatthet, oberoende av konjunkturella förhållanden.

BEGREPPSDEFINITIONER

Eftergymnasial utbildning – utbildning på högskole- och universitetsnivå

Familjebakgrund – inrikes eller utländsk bakgrund

Grundläggande utbildning – utbildning på grundskole- och gymnasienivå

Högre utbildning – erfarenhet av utbildning på eftergymnasial nivå

Individuellt program – namnet på introduktionsprogrammets föregångare (före gymnasiereformen 2011)

Inrikes bakgrund – inrikes född med minst en inrikes född förälder

Introduktionsprogram – utbildning för unga som inte är behöriga att studera på ett nationellt program i gymnasieskolan

Låg utbildning – enbart grundskoleutbildning eller ofullständig gymnasieutbildning

Nationella program – högskoleförberedande program eller yrkesprogram i gymnasieskolan

Studerande – huvudsakligen studerande under året

Sysselsatta – huvudsakligen förvärvsarbetande under året

Sysselsättningsgrad – andel förvärvsarbetande i en viss grupp

Utländsk bakgrund – utrikes född eller inrikes född med två utrikes födda föräldrar

UVAS – Unga som varken förvärvsarbetar eller studerar

REFERENSER

- Andersson, F. W. & Wadensjö, E. (2022a), "Covid-19 och den svenska arbetsmarknaden – ur ett registerperspektiv", i *Ekonomisk Debatt*, Vol. 50(1).
- Andersson, F. W. & Wadensjö, E. (2022b), *COVID-19 and the Swedish Labor Market in 2021, the Second COVID-19 Year*. IZA Discussion Paper Series No. 15600. September 2022.
- Arbetsförmedlingen. *Månadsstatistik*.
- Bell, D. N. F. & Blanchflower, D. G. (2011), *Youth Unemployment in Europe and the United States*. IZA DP No. 5673. <https://ftp.iza.org/dp5673.pdf>.
- CIPD, (2011), *Locus of engagement. Understanding what employees connect with at work*. Research insight May 2011. <https://www.cipd.co.uk/knowledge/fundamentals/relations/engagement/locus-report>.
- Colley H., Boetzelen, P., Hoskins, B. & Parveva, T. (red.) (2007), *Social Inclusion for Young People: Breaking Down the Barriers*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Eliason, M. (2021), *Den ojämlika (?) arbetslöshetsbördan under den första vågen av covid-19-pandemin i Sverige*. Rapport 2021:19. Uppsala: IFAU.
- Engdahl, M. & Nybom, M. (2021), *Vilka effekter har lågkonjunkturer på sikt? Lärdomar från 90-talskrisen*, SNS Analys 74, juni 2021. Stockholm: SNS.
- Eurofound (2020), *Living, working and COVID-19. First findings – April 2020*. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20058en.pdf.
- Felsteadt, A. & Unwin, A. (2016), *Learning outside the formal system – What Learning happens in the workplace, and how is it recognised?* Future of Skills and Lifelong Learning Evidence Review. Foresight. Government Office for Science.
- Forslund, A. (2020), "Coronakrisen och den svenska arbetsmarknaden", i *Ekonomisk debatt*, Vol. 48(8).
- Gabel, M., Unt, M., Bertolini, S., Deliyanni-Kouimtzi, V. & Hofäcker, D. (2021), "Introduction: Youth transitions in times of labour market insecurity", i Gabel, M., Unt, M., Bertolini, S., Deliyanni-Kouimtzi, V. & Hofäcker, D. (red.), *Social Exclusion of Youth in Europe. The Multifaceted Consequences of Labour Market Insecurity*. Bristol: Bristol University Press and Policy Press.
- Hensvik, L. & Nordström Skans, O. (2021), "Sweden", i *IZA COVID-19 Crisis Response Monitoring. The Second Phase of the Crisis*. IZA Research Report No. 105.
- Hensvik, L., Nordström Skans, O. & Muller, D. (2017), *Connecting the young: high school graduates' matching to first jobs in booms and great recessions*, Working Paper 2017:2. Uppsala: IFAU.
- Human Development Report 2021/2022. *Uncertain times, unsettled lives. Shaping our future in a transforming world*. https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf.

Kirby, P. (2021), *Karl Polanyi and the Contemporary Political Crisis. Transforming Market Society in an Era of Climate Change*. London: Bloomsbury Academic.

Kvist, M., Olofsson, J. & Wadensjö, E. (2022), "Fattigdomsrisker på vägen från skola till arbetsliv? Malmö som exempel", i *Socialmedicinsk tidskrift*, Vol. 99(4).

Lee, S., Schmidt-Klau, D. & Verick, S. (2020), "The Labour Market Impacts of COVID-19: A Global Perspective", i *The Indian Journal of Labour Economics*, Vol. 63(Suppl 1).

Malmö universitet och Malmö stad. MUVAH-databasen. <https://mau.se/samverkan/samverkan-och-externa-relationer/plattformar-natverk-och-projekt/muvah>.

Nordström Skans, O. (2004), *Scarring effects of the first labour market experience: a sibling based analysis*. Institute for Labour Market Policy Evaluation. Working Paper 2004:14. Uppsala: IFAU.

OECD (2020a), *Employment Outlook 2020: Worker Security and the COVID-19 Crisis*. Paris: OECD Publishing. <https://www.oecd.org/employment-outlook/2020/>.

OECD (2020b), *Governance for Youth, Trust and Intergenerational Justice: Fit for All Generations?* OECD Public Governance Reviews. Paris: OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/c3e5cb8a-en>.

OECD (2022), *Delivering for youth. How governments can put young people in the centre of the recovery*. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/92c9d060-en>.

Riksdagen. Svar på skriftlig fråga 2020/21:778 besvarad av Utbildningsminister Anna Ekström (S). Statens ansvar för kompetensutveckling under pandemin.

SCB. Statistikdatabasen. <https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/>.

Taylor, M. (2013), *The labour market impacts of leaving education when unemployment is high: evidence from Britain*, ISER Working Paper Series No. 2013-12. Institute for Social & Economic Research. <https://finchley.essex.ac.uk/research/publications/working-papers/iser/2013-12.pdf>.

Wachter, von T. (2020), "The Persistent Effects of Initial Labor Market Conditions for Young Adults and Their Sources", i *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 34(4).

Walther, A., (2006), "Regimes of youth transitions: Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts", i *Young*, Vol. 14(2).

Wilson, T. & Papoutsaki, D. (2021), *An Unequal Crisis: The impact of the pandemic on the youth labour market*. Institute for Employment Studies (ies), February 2021.

APPENDIX

Några metodfrågor – om tolkningen av odds och sannolikheter

När man arbetar med kvantitativa data brukar man tala om att variabler utgör mått på egenskaper hos individerna i populationen vars förhållanden man vill studera. Variabler kan vara av olika slag. De kan vara kvantitativa eller kvalitativa. I det första fallet handlar det om att de uttrycker antal av något, till exempel inkomst. I det andra fallet uttrycker de enbart ett namn eller en egenskap som inte kan rangordnas, till exempel namn på utbildningar i gymnasiet.

Om vår utfallsvariabel är en dikotom variabel, det vill säga om den enbart har två värden, kan så kallade logistiska regressioner vara ett bra alternativ om man vill studera samband och effekter. Syftet med en logistisk regression är att säga något om sannolikheten för en viss händelse kopplat till en utfallsvariabel. Hur stor är sannolikheten för att något inträffar (1) jämfört med att det inte inträffar (0)? Hur stor är till exempel sannolikheten för att en individ med en viss utbildning ska ha ett jobb (1) jämfört med att vara arbetslös (0)? Låt oss säga att utfallsvariabeln är förvärvsinkomster och att denna variabel påverkas av en annan variabel, utbildningsnivå. Vi säger då att utfallsvariabeln förvärvsinkomst är den beroende variabeln som påverkas av att individer har olika utbildningsnivå. Utbildningsnivå är alltså den variabel som påverkar den beroende variabeln och kallas då följdriktigt för vår oberoende variabel.

I socialpolitiska studier liksom inom samhällsvetenskapen generellt arbetar vi ofta med kvalitativa variabler. Vi vill kunna bedöma hur troligt det är att en specifik händelse inträffar givet att de berörda individerna har vissa egenskaper eller bakgrundsförhållanden. Påverkas risken för ohälsa av om individen är arbetslös? Finns det ett samband mellan låg ekonomisk standard och ohälsa? I flera av de exempel som har tagits upp i rapporten har vi talat om relationer mellan utbildning å ena sidan och sysselsättningsstatus och inkomstnivåer å den andra. När vi formulerar våra frågeställningar och definierar våra begrepp landar vi ofta i att vi vill bedöma sannolikheter för att individer befinner sig i två alternativa tillstånd: att vara förvärvsarbetande eller ej förvärvsarbetande eller att vara fattig eller inte fattig. Detta kan då uttryckas som att vi på teoretiska och erfarenhetsmässiga grunder väljer att testa hur några oberoende variabler påverkar sannolikheten för om individerna befinner sig i två motsatta kategorier kopplat till en dikotom variabel. Det sistnämnda är just syftet med en logistisk regression.

I samband med logistiska regressioner talar man om odds för att något ska inträffa. Vi bör därför också säga något om betydelsen av uttryck som odds och sannolikheter. När vi talar om odds tänker vi ofta på spel av olika slag. Ett odds (o) definieras som sannolikheten (p) för att något ska inträffa jämfört med sannolikheten för att det inte ska inträffa.

Vi kan illustrera med ett par exempel. Vi kastar tärning och vill beräkna oddset för att få utfallet 1, 3 eller 4. Sannolikheten för att någon av dessa siffror ska komma upp är 50 procent eller 0,5. Vad blir då oddset? Om vi dividerar 0,5 (sannolikheten för att det ska inträffa) med 0,5 (sannolikheten för att det inte ska inträffa) får vi oddset: 1. Det kan i sin tur tolkas som att sannolikheten är lika stor för att vi erhåller någon av våra siffror som att vi inte gör det. Vad blir då oddset för att fyra siffror kommer upp: 1, 3, 4 och 6? Sannolikheten för att det ska inträffa är då 67 procent eller 0,67 (fyra dividerat med sex). Om vi dividerar 0,67 med sannolikheten för att det inte ska inträffa (0,33) erhåller vi oddset: 2. Det betyder alltså att det är dubbelt så stor chans för att det ska inträffa. Av detta exempel kan vi också dra slutsatsen att en stor sannolikhet motsvaras av ett högt odds. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att sannolikheten för något uttryckt i procent inte kan vara mindre än 0 och större än 100. Odds kan däremot anta värden från 0 till oändligheten.

Logistiska regressioner mäter oddsen för att något ska inträffa kopplat till utfallsvariabelns båda kategorier givet en förändring i en oberoende variabel. Liksom i linjära regressioner är det effekten på den beroende variabeln av en förändring av en oberoende variabel med en enhet som vi vill mäta. Men förhållandet är något mer komplicerat än så. När vi genomför logistiska regressioner erhåller vi liksom vid linjära regressioner en B-koefficient (regressionskoefficient) som säger något om hur mycket den beroende variabeln ändras. När det gäller linjära regressioner är tolkningen av B-koefficienten mindre komplicerad. Den anger exakt hur mycket en förändring i den oberoende variabeln med en enhet påverkar utfallsvariabeln. Vid logistiska regressioner är B-koefficienten i stället ett mått på hur naturliga logaritmen av odds för en händelse (relaterat till utfallsvariabelns båda kategorier) ändras när den oberoende variabeln förändras med en enhet. Betydelsen av B-koefficienten blir då inte helt lätt att förstå. Få av oss känner oss hemmastadda i hur man tolkar logaritmerade sannolikheter. På övergripande nivå kan vi uttrycka det som att

syftet med en logistisk regressionsanalys inte är att förutsäga ett exakt värde, som i en linjär regressionsanalys, utan att bedöma hur stor sannolikheten är för en viss händelse (till exempel att individen är förvärvsarbetande och inte arbetslös) givet ett visst värde på den oberoende variabeln (till exempel att individen har fullbordat en gymnasieutbildning).

Som tur är erbjuder logistiska regressioner ett annat mått, den så kallade oddskvoten. Detta värde är mer lättolkat och är det mått som oftast redovisas. Det tacksamma här är att vi kan tolka oddskvoten i procent. En oddskvot som understiger 1 kan tolkas som att förändringen av den oberoende variabeln leder till att oddset för att något ska inträffa minskar, till exempel med 20 procent om oddskvoten uppgår till 0,80. Om oddskvoten överstiger 1 ökar oddset för att något ska hända, till exempel med 50 procent om oddskvoten uppgår till 1,50. En oddskvot på 1 innebär således att förändringen i den oberoende variabel inte har någon effekt alls på oddset.

**MUVAH - MALMÖUNGDOMARS VÄG
TILL ARBETE GENOM HÖGRE UTBILDNING**